

KARELIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutusohjelma

Heidi Suvanto

”Ja sitten vielä täällä on hirveesti lapsia ja on ahasta”
LASTEN KOKEMUKSIA PÄIVÄKODIN ARJESTA

Opinnäytetyö
Joulukuu 2013

OPINNÄYTETYÖ
Lokakuu 2013
Sosiaalialan koulutusohjelma

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
p. (013) 260 6906

Tekijä
Heidi Suvanto

Nimeke
”Ja sitten vielä täällä on hirveesti lapsia ja on ahasta”
LASTEN KOKEMUKSIA PÄIVÄKODIN ARJESTA

Toimeksiantaja
Joensuun kaupunki

Tiivistelmä

Opinnäytetyöni on laadullinen tutkimus, jonka tarkoituksena on tuoda näkyväksi lasten kokemuksia omasta arjestaan ja hyvinvoinnistaan päiväkodissa. Samalla tutkimus pyrkii edistämään lasten osallisuutta ja osoittamaan lasten hyvinvointia turvaavia ja tukevia rakenteita. Opinnäytetyön tulokset toimivat kokemustietona SOHVI-hankkeelle palveluiden kehittämiseksi.

Lapsilähtöisen näkökulman toteutumiseksi opinnäytetyössä on käytetty aineiston keräämiseen sadutusta ja piirtämistä. Saduissa lapset ovat kertoneet päiväkotipäivästään ja asioista, joista he itse erityisesti pitävät tai eivät pidä päiväkotiarjessa. Sama teema toistuu myös piirtämisessä.

Tuloksista käy ilmi, että lasten kokonaisvaltaista hyvinvointia tukevat erityisesti turvallinen ympäristö, jatkuvat ja turvalliset sosiaaliset suhteet sekä leikki ja lapsille mieluinen tekeminen. Lasten näkökulmasta myös hoitopäivän kiireettömyys, meluton ympäristö ja lapsia osallistava toiminta ovat lapsille tärkeässä roolissa päiväkodin arjessa.

Opinnäytetyöni on lapsilähtöinen tutkimus, joka pyrkii tuomaan esille lasten äänen ja kokemusmaailman päiväkotiarjesta. Tutkijalta lapsilähtöinen näkökulma vaatii avoimuutta ja luottamusta lasten kykyyn tuottaa tietoa.

Kieli
suomi

Sivuja 50
Liitteet 6
Liitesivumäärä 8

Asiasanat
hyvinvointi, lapsilähtöisyys, päiväkodin arki ja varhaiskasvatus

THESIS
October 2013
Degree Programme in Social Services

Tikkarinne 9
FI 80200 JOENSUU
FINLAND
Tel. +358-13-260 6906

Author
Heidi Suvanto

Title
"And then there are also many children and it's cramped here"
CHILDREN'S EXPERIENCE OF THE EVERYDAY LIFE AT A KINDERGARTEN"

Commissioned by
The city of Joensuu

Abstract

This thesis is a qualitative research the purpose of which is to survey children's experiences of their everyday life and welfare in a kindergarten. At the same time, the research is trying to advance children's participation and point out structures that secure and support children's welfare. The results serve as information to SOHVI-project in order to improve day-care services.

In order to fulfill the child-oriented perspective, the material was collected using the storycrafting method and drawing. In the stories the children tell about their days in the kindergarten and things they especially like and dislike there. The same theme is also repeated in the drawings.

The results indicate that especially safe surroundings, ongoing and safe relationships, play and congenial acts strengthen children's wellbeing. A leisurely day at the kindergarten, noiseless surroundings and partying activities also play a big part in children's life at the kindergarten.

This thesis is a child-oriented research the intent of which is to bring out children's voice and knowledge about the everyday life at the kindergarten. The child-oriented perspective takes sincerity and trust towards children's ability to generate information.

Language
Finnish

Pages 50
Appendices 6
Pages of Appendices 8

Keywords

welfare, child-oriented, everyday life at the kindergarten, early childhood education and care

Sisältö

Tiivistelmä

Abstract

1	Johdanto.....	5
2	Opinnäytetyön lähtökohdat	6
2.1	SOHVI-hanke	6
2.2	Hyvinvointi ja hyvinvoiva lapsi	7
2.3	Varhaiskasvatussuunnitelma	8
2.4	Lapsilähtöinen toiminta ja arviointi.....	10
2.5	Keskeiset tutkimukset ja opinnäytetyöt.....	12
3	Lapsi päiväkodissa	14
3.1	Varhaiskasvatus lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen tukena.....	14
3.2	Päiväkoti osana lapsen arkea	16
3.3	Sosiaaliset ja vertaissuhteet päiväkodissa	18
3.4	Päiväkodin fyysinen ympäristö	19
4	Opinnäytetyön tarkoitus ja tehtävät.....	20
5	Opinnäytetyön menetelmälliset valinnat	21
5.1	Tutkimusmenetelmänä laadullinen tutkimus.....	21
5.2	Aineiston hankinta sadutuksen ja piirtämisen keinoin	21
5.3	Teemoittelu aineiston käsittelyn ja analysoinnin välineenä	24
6	Opinnäytetyön keskeiset tulokset	26
6.1	Ihmissuhteet päiväkodissa	26
6.2	Päiväkodin arjen toiminnot	30
6.3	Päiväkoti fyysisenä ympäristönä	34
7	Pohdinta.....	38
7.1	Tulosten tarkastelu	38
7.2	Johtopäätökset	41
7.3	Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus.....	43
7.4	Opinnäytetyön hyödynnettävyys ja jatkotutkimusaiheet.....	45
7.5	Ammatillinen kasvu ja oppimisprosessi.....	46
	Lähteet.....	49

LIITTEET

Liite 1	Toimeksiantosopimus
Liite 2	Tutkimuslupa
Liite 3	Pohja sadutukselle
Liite 4	Suostumuslomake
Liite 5	Analyysipolku
Liite 6	Analyysitaulukko

1 Johdanto

”There are only two lasting bequests we can hope to give our children.

One of these is roots, the other, wings.”

- Hodding Carter

Lapset ymmärtävät ja kokevat maailmaa lapsen silmin. Se, mikä näyttäytyy lapselle merkityksellisenä, on tärkeää, vaikuttipa se aikuisen silmissä miten vähäiseltä tahansa. Päiväkotimaailman kiireisyys ja suuret lapsiryhmät voivat haudata alleen pienen ihmisen äänen, jolloin syntyy täydellinen näyttämö näkymättömälle haavoittumiselle, kuten kiusaamiselle ja kokemuksille yksinäisyydestä. Aikuisilla pitäisikin olla kaiken kiireen keskellä enemmän aikaa pysähtyä kuulemaan ja näkemään lasten kokemuksia heidän arjestaan ja todellisuudestaan.

Vuonna 2012 käynnistynyt Hyvinvoinnin alueellisen tiedontuotannon kehittämisen SOHVI-hanke kerää tietoa kuntalaisten hyvinvoinnista palveluiden kehittämiseksi. Hanke ottaa huomioon paitsi alueen aikuisten kokemukset, myös lasten näkökulman siitä, kuinka he omassa kasvuympäristössään ja saamiensa palvelujen äärellä kokevat voivansa. Opinnäytetyöni lähtökohtana olikin ajatus siitä, että jokaisella lapsella on oma subjektiivinen kokemuksensa omasta hyvinvoinnistaan, ja että nämä kokemukset tulisi kuulla ja tehdä näkyviksi. Opinnäytetyöni tutkimuskysymys onkin: ”Miten lapset kokevat päiväkodin arjen ja miten arki tukee lasten hyvinvointia?”

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kartoittaa ja kysyä lapsilta heidän kokemuksiaan päiväkodin arjesta, ja näin hahmottaa lasten kokemuksia omasta hyvinvoinnistaan päiväkodissa. Samalla tutkimus pyrki edistämään lasten osallisuutta ja osoittamaan lasten hyvinvointia turvaavia ja tukevia rakenteita. Kokemuksia hyvinvoinnista kartoitettiin rajatusti varhaiskasvatuksen työkentältä päiväkodista piirtämisen ja sadutuksen menetelmin. Opinnäytetyössä näkyy SOHVI-hankkeen tavoitteellinen työ sekä Erik Allardtin (1976) hyvinvoinnin määritelmä (loving, having, being).

Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, jonka aineisto on kerätty yhden päiväkotiryhmän lapsilta. Aineiston analysoiminen on tehty teemoittelun avulla. Lasten näkökulmaa, tutkimustuloksia ja johtopäätöksiä käytetään SOHVI-hankkeessa palveluiden

kehittämisen tukena. Opinnäytetyö pyrkii edistämään lasten oikeutta osallistua ja vaikuttaa kasvuympäristössään tapahtuviin muutoksiin.

2 Opinnäytetyön lähtökohdat

2.1 SOHVI-hanke

Hyvinvoinnin alueellisen tiedontuotannon kehittäminen eli SOHVI-hanke toteutuu vuosien 2012–2014 välisenä aikana. Itä-Suomen SOHVI-hanketta hallinnoi ja toteuttaa Karelia-ammattikorkeakoulu, ja yhteistyökumppaneina hankkeessa toimivat Joensuun kaupunki sekä terveyden ja hyvinvoinnin koordinaatioryhmä. (EU:n rakennerahastojen hallintajärjestelmä 2013.)

Hankkeen tavoitteena on tuottaa kansalaisten hyvinvointia kuvaavaa kokemustietoa sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämisen tukemiseksi. Hanke pyrkii kehittämään innovatiivisen tavan sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämistarpeiden tunnistamiseksi. Lisäksi hanke pyrkii tunnistamaan sektorirajat ylittäviä osaamistarpeita ja kehittämään palveluratkaisuja. (EU:n rakennerahastojen hallintajärjestelmä 2013.)

SOHVI-hanke on kevääseen 2013 mennessä kartoittanut ja kerännyt alueellista hyvinvointitietoa ja asiakkaiden kokemuksia. Hankkeen tarkoituksena on tuottaa kunnille monipuolista tietoa kuntalaisten hyvinvoinnista, jotta palveluita voitaisiin tulevaisuudessa kehittää kustannustehokkaammiksi ja vastaamaan paremmin asiakkaiden tarpeeseen. Hankkeen tulokset julkaistaan syksyllä 2013. (EU:n rakennerahastojen hallintajärjestelmä 2013.) Oma opinnäytetyöni tarjoaa kurkistuksen lasten kokemaan päiväkotiarkeen yhden joensuulaisen päiväkodin lasten tarinoiden kautta. Hanke saa opinnäytetyön aikana syntyneet tulokset käyttöönsä syksyn 2013 aikana.

2.2 Hyvinvointi ja hyvinvoiva lapsi

SOHVI-hankkeen tavoitteena on kartoittaa kansalaisten kokemuksia omasta hyvinvoinnistaan, ja opinnäytetyöni pyrkii tuomaan esille päiväkotikäisten lasten äänen arjestaan ja hyvinvoinnistaan. Hyvinvoinnin käsitteelle on useita erilaisia lähestymistapoja, joista perinteisin lienee jako subjektiiviseen ja objektiiviseen hyvinvointiin. Subjektiivisella hyvinvoinnilla mitataan sitä, miten ihminen itse kokee oman hyvinvointinsa. Objektiivinen hyvinvointi puolestaan tarkentuu ennemminkin hyvinvoinnin ulkoisiin ehtoihin, joita pyritään arvioimaan. Hyvinvointia voidaan lähestyä myös muun muassa lasten tarpeiden ja hyvinvointiresurssien näkökulmasta. Tällaisia hyvinvointiresursseja ovat esimerkiksi perhe, sosiaaliset suhteet, asuminen, kulttuuri, osallistuminen sekä tunne sosiaalisesta turvallisuudesta. (Vornanen 2001, 21.)

Eräs tapa jäsentää lasten hyvinvointia on Erik Allardtin (1976) hyvinvoinnin kolmio, jossa hyvinvointi jakautuu kolmeen osa-alueeseen. Nämä kolme osatekijää ovat yhteisyssuhteet (loving), elintaso (having) ja itsensä toteuttaminen (being). Vornanen (2001) on artikkelissaan soveltanut Allardtin hyvinvoinnin kolmiota ja luonut siihen lasten hyvinvoinnin kriteereiksi turvallisuuden, tyytyväisyyden ja onnellisuuden. Kuvioon (kuvio 1) on lisäksi lisätty myös Lasten oikeuksien yleissopimuksesta esiin nousevat oikeus hoitoon ja suojeluun, oikeus osallistumiseen ja osallisuuteen sekä oikeus yhteiskunnallisiin voimavaroihin. (Heiliö ym. 1993, Vornanen 2001, 27 mukaan.)

Kuvio 1. Lasten hyvinvoinnin kolmio. Vornanen 2001, 27.

Vornasen (2001, 27) soveltama hyvinvoinnin malli toimii tässä tutkimuksessa hyvinvoinnin käsitteen tukijana. Pyrin löytämään sadutuksessa syntyvästä materiaalista niitä elementtejä, jotka rakentavat tai haurastuttavat lasten kokemuksia omasta turvallisuudesta, tyytyväisyydestä ja onnellisuudesta. Tarkoitukseni on selvittää muun muassa, miten lapset kokevat päiväkodin arjen, onko heillä mahdollisuus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin ja kokevatko he ympärillään olevat aikuis- ja kaveri-suhteet turvallisiksi.

Lasten hyvinvointia seuraavia ja edistäviä asetuksia on säädetty jo laissa. Lastensuojelulaissa (13.4.2007/417) on määritelty, että lasten ja perheiden kanssa toimivien viranomaisten on tuettava huoltajia kasvatustehtävässään lasten hyvinvoinnin ja tasapainoisen kehityksen turvaamiseksi. Lisäksi laissa määritellään, että viranomaisten on yhteistyössä seurattava ja edistettävä lasten hyvinvointia sekä poistettava ja ehkäistävä kasvuolosuhteiden epäkohtia. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.)

Myös kansainvälinen lapsen oikeuksien yleissopimus ja valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma painottavat lapsen hyvinvoinnin tukemista ja edistämistä. Lapsen oikeuksien sopimuksessa sanotaan, että "sopimusvaltioiden on sitouduttava takaamaan lapselle hänen hyvinvoinnilleen välttämättömän suojelun ja huolenpidon" ja kaikessa toiminnassa sopimusvaltioiden on suojeltava lasta hänen hyvinvointiaan uhkaavilta tekijöiltä. (Unicef 2013, 7.) Varhaiskasvatussuunnitelmassa puolestaan yhdeksi suomalaisen varhaiskasvatuksen kasvatuspäämääristä on määritelty lapsen "henkilökohtaisen hyvinvoinnin edistäminen" (THL 2005, 13). Hyvinvoinnin edistämisestä kansainvälisessä varhaiskasvatussuunnitelmassa on lisää luvussa 2.3 Varhaiskasvatussuunnitelma.

2.3 Varhaiskasvatussuunnitelma

Valtakunnalliset ja kuntien sisäiset asiakirjat ohjaavat ja määrittelevät varhaiskasvatusta ja luovat sen toteutumiselle yhtenäiset raamit. Valtakunnallisia ohjeistuksia tarjoavat lait ja asetukset, yhteiskunnalliset linjaukset sekä varhaiskasvatussuunnitelman eli vasun

perusteet. Kunnallisia ohjeistuksia puolestaan ovat esimerkiksi kunnan varhaiskasvatuksen linjaukset ja strategiat sekä kunnan varhaiskasvatussuunnitelma. Valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma linjaa yhteiskunnan järjestämän varhaiskasvatuksen keskeiset periaatteet, sisällön ja laadun sekä ohjaa kuntien varhaiskasvatussuunnitelmien laatimista. (THL 2005, 8–9.)

Joensuun varhaiskasvatuksen arvopohja rakentuu ihmisarvosta, tasa-arvosta, totuudellisuudesta ja luotettavuudesta. Näillä tarkoitetaan sitä, että kaikessa hoidossa ja kohtaamisessa tärkeänä pidetään toisten kunnioittamista ja tasa-arvoista kohtelua sekä laadukkaan ja turvallisen päivähoiton järjestämistä. Näitä arvoja toteutetaan läheisellä yhteistyöllä vanhempiin, työyhteisöön ja yhteiskuntaan sekä luomalla kiireetön ja yksilöllinen suhde jokaiseen hoidossa olevaan lapseen. Joensuun varhaiskasvatuksen päämääränä on hyvinvoiva, osallistuva lapsi ja tavoitteena on mahdollistaa lapselle hyvä päivä joka päivä. (Joensuun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2012, 6.)

Joensuun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa yhdeksi tärkeäksi kasvatuspäämääräksi nostetaan lapsen henkilökohtaisen hyvinvoinnin edistäminen. Lapsi halutaan kohdata arjessa omana arvokkaana persoonanaan, jolloin häntä kuullaan ja arvostetaan. Muun muassa kiireettömyys, turvallisuus, rehellisyys ja sosiaalisuus nähdään keskeisinä keinoina lasten hyvinvoinnin edistämiseksi. Lasten kuuleminen ja vaikuttamismahdollisuus nähdään suunnitelmassa tärkeässä roolissa, samoin varhaiskasvatusympäristön turvallisuus ja ikätason toimintaan vastaaminen. (Joensuun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2012, 8–10.)

Varhaiskasvatuksen ensisijainen tavoite on edistää lasten hyvinvointia kokonaisvaltaisesti. Muita varhaiskasvatuksen kasvatuspäämääriä on toiset huomioon ottavien käyttäytymismuotojen ja toimintatapojen vahvistuminen sekä itsenäisyyden asteittainen lisääntyminen. Hyvinvoinnin edistämiseksi lasten perustarpeista huolehditaan ja heidän terveyttään ja toimintakykyään vaalitaan. Turvallinen kasvuympäristö, pysyvät ihmissuhteet, tunne kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta sekä sosiaalisten taitojen oppimisen tukeminen vahvistavat myös lasten hyvinvointia. (THL 2005, 13, 15.)

Yksikön varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan päivähoitoyksikön varhaiskasvatuksen lähtökohdat sekä niiden toteutuminen arjessa. Siinä kuvataan myös niitä erityispiirteitä, joita yksikössä on. (THL 2005, 9.) Yksikön varhaiskasvatussuunnitelmassa kohtaavat henkilökunnan ja lasten vanhempien näkemykset siitä, mitkä ovat yksikölle sopivimmat tavat toteuttaa lasten hyvinvointia edistävää kasvatusta. Se toimii myös päivähoitopaikan työväliseinä toiminnan suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa. (Karling ym. 2009, 256.)

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan jokaiselle päivähoidossa olevalle lapselle yhteistyössä vanhempien ja varhaiskasvattajien kesken valtakunnallisia ja kunnallisia linjauksia noudattaen. Suunnitelman perusteella koko päivähoidon henkilöstö voi toimia lapsen yksilölliset tarpeet huomioiden johdonmukaisesti. (THL 2005, 32–33.) Suunnitelmassa huomioidaan lapsilähtöisesti esimerkiksi lapsen tarpeet, kiinnostuksen kohteet ja vahvuudet. Näiden huomioiden pohjalta määritellään, millaista hoitoa, kasvatusta ja opetusta lapsi tarvitsee, ja miten tämä kokonaisuus käytännössä järjestetään. (Karling ym. 2009, 256.)

2.4 Lapsilähtöinen toiminta ja arviointi

Opinnäytetyöni on lähtökohdiltaan lapsilähtöinen ja tuo esille lasten äänen. Lapsilähtöisessä toiminnassa ja kasvatuksessa korostuu ja painottuu erityisesti lapsen oma aktiivinen rooli. Pohjimmiltaan lapsilähtöisyys on lapsen omaan kulttuuriin ja toimintaan peilaava oppimis- ja opettamisprosessi, jossa lapsi nähdään subjektina, toimijana ja tekijänä. Lapsilähtöisessä ajattelussa korostetaan lapsen tietämystä asioista, lapsen oppimisvalmiutta sekä lapsen roolia aktiivisena ja sosiaalisena yksilönä. (Kurvinen, Neuvonen, Sivén, Vartiainen, Vihunen & Vilén 2006, 221–222.)

Lapsen tarpeiden ensisijaisuus on tärkeää lapsilähtöisyydessä; lapsi on aktiivinen ja sosiaalinen toimija, jonka oppimista kuitenkin aikuinen ohjaa ja tukee. Toisaalta kasvattaja ja lapsi nähdään kuitenkin tasavertaisina kasvatustehtävään osallistujina. Lapsilähtöinen varhaiskasvatus lähtee aina etenemään lapsen kautta ja lapsen ehdoilla, sillä lapsilähtöisyydelle on tärkeää lapsen minuus sekä lapsen tietämys omasta aktiivisuudestaan ja roolista vertaisryhmässä. (Henni & Lahtovaara 2011, 8, 11.)

Lapsilähtöisessä toiminnassa lapsi määrittää sen, millaiset kasvatustavoitteet, -sisällöt ja -menetelmät kasvatuksessa on. Pääpaino on lasten havainnoinnissa, kuuntelemisessa ja lapsen elämään tutustumisessa, kun taas aikuisen valta-asemasta kasvatuksessa pyritään pääsemään eroon. Kun lapsi tekee toimiessaan omia valintojaan, tulee oppimisesta huomattavasti mielekkäämpää ja kestävämpää. Lapsilähtöisyyteen liittyikin vahva ajatus lapsen omista kyvyistä ja potentiaalista, lapsen intresseistä ja oman äänen käytöstä. (Henni ym. 2011, 11–12.)

Aikuisen rooli lapsilähtöisessä toiminnassa on havainnoida lapsen tarpeita ja kiinnostuksen kohteita, ja tämän pohjalta luoda lapselle suotuisa kasvu- ja oppimisympäristö. Kasvatusprosessin tavoitteet, sisällöt ja menetelmät lähtevät lapsesta, joten aikuisen tehtävä on rakentaa kasvatuskäytännöt yksilöllisiä tarpeita mukaillen. (Kurvinen ym. 2006, 223.)

Lapset ovat asiantuntijoita omaan elämäänsä ja arkeensa liittyvissä asioissa. Lasten osallistaminen tekee heidän tilanteensa näkyväksi, ja vahvistaa lasten käsitystä itsen ja oman mielipiteen arvosta. Se myös muuttaa lapset aktiivisiksi toimijoiksi ja antaa mahdollisuuden harjoitella kansalaisuuden taitoja. (Sosiaaliportti 2012.)

Lapsinäkökulmaiseen tutkimukseen ja toimintaan kuuluu keskeisenä osana lasten osallisuus ja toimijuus. (Rainio 2012, 108.) Lasten osallisuudella tarkoitetaan sitä, että lapsi saa halutessaan olla mukana itseään koskevissa suunnitelmissa, päätöksissä, ratkaisuisissa ja toimenpiteissä. Tällöin hänellä on mahdollisuus ilmaista mielipiteensä ja vaikuttaa asioihin. Osallisuudessa ratkaisevaa on lapsen oma kokemus siitä, että hän on ollut mukana vaikuttamassa asioihin ja häntä on kuultu. (Sosiaaliportti 2012.)

Lasten oikeus osallisuuteen määritellään jo lasten oikeuksien yleissopimuksessa. Sopimus takaa lapsen oikeuden osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon ja oman näkemyksen ilmaisuun lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. (Araneva 2001, 102.) Karlsson (2008) puolestaan näkee, että aitoon osallistumiseen vaaditaan lasten näkökulman lisäksi tietoa siitä, miten lasten kanssa tulee toimia ja mitkä ovat lapselle ominaisia tapoja toimia. (Karlsson 2008, 71.)

Lapsilähtöinen arviointi ja lasten ajatusten kuuleminen on laadukkaan varhaiskasvatuksen tunnusmerkki. Se lisää lasten osallisuutta heitä koskeviin asioihin ja antaa mahdollisuuden tuoda näkyville lasten näkökulman. Lapsilähtöisessä pedagogiikassa lapsi nähdään aloitteellisena ja yksilöllisiä valintoja tekevänä toimijana, joka aktiivisesti muodostaa näkemyksiä itsestään ja ympäristöstään. Lasten esittämien näkökulmien huomioiminen haastaa osaltaan aikuiset tutkimaan omia totuttuja ajattelu- ja toimintatapoja sekä antamaan uusille näkökulmille tilaa. Lasten äänen tietoinen kuuleminen avaa oven lasten maailmaan ja uusien näkökulmien löytämiseen lasten arjesta. (Kupila 2004, 9–11.)

2.5 Keskeiset tutkimukset ja opinnäytetyöt

Tässä kappaleessa esitellään aiemmin julkaistuja lapsilähtöisiä ja hyvinvointia kartoittavia tutkimuksia, pro gradu -tutkielmia ja opinnäytetöitä. Tutkimuksista on nostettu tähän esille tietoa muun muassa aineiston keruusta ja keskeisimmistä tuloksista. Opinnäytetyöni tuloksia peilataan aiemmin tehtyihin tutkimuksiin ja opinnäytetöihin luvussa 7.1 Tulosten tarkastelu.

Paananen (2006) käsittelee pro gradu -tutkielmassaan ”Lapsen hyvinvointia edistävä arki päivähoitossa” lapsen hyvinvointia tukevaa pedagogiikkaa lasten ja vanhempien näkökulmasta. Aineistona laadullisessa tutkimuksessa käytetään sekundaariaineistoa, sillä Jyväskylän kaupungin päivähoitopalveluiden teettämä kysely lapsille ja vanhemmille toimi tutkimuksen aineistona. Lasten hyvinvointikyselyssä oli käytetty jatkettavia lauseita, ja tulosten perusteella lapsille tärkeimmiksi hyvinvointia edistäviksi tekijöiksi nousivat toiminta ja vertaissuhteet. Vanhemmat puolestaan kokivat, että turvallisuus, lapsen yksilöllisyys ja hyvä perushoito edistivät lasten hyvinvointia (Paananen 2006, 2).

Tutkimuksessaan Paananen (2006) pohtii tulosten luotettavuutta, sillä kyselylomakkeilla kerätty tieto ja lasten näkökulma jäivät kaipaamaan syvällisyyttä. Tutkimuksessa kuitenkin nousee esille, että tietynlaiset ympäristön olosuhteet, kuten turvallisuus, itsenäisyys, luottamus ja sosiaalisuus tukevat hyvinvointia. Hyvinvointia edistävä laadukas pedagogiikka on kuitenkin haasteellinen kokonaisuus, sillä

päivähoidon henkilökuntaan suuntautuu vaativia odotuksia. Tulosten mukaan tärkeää olisikin kartoittaa myös työntekijöiden näkökulmaa siitä, millaiset resurssit heillä on toteuttaa osallistavaa varhaiskasvatusta ja tukea lasten hyvinvointia. (Paananen 2006, 75–77.)

Opinnäytetyössään ”Lasten osallisuutta edistämässä” Huovinen ja Tossavainen (2010) kokevat, että vaikka lasten hyvinvointi tunnustetaan yhteiskunnassamme laajasti, niin käytännössä alle kouluikäisten lasten kokemuksia on kuultu suhteellisen vähän. Osallisuus ei myöskään toteudu sillä tasolla, mihin lainsäädäntö on sen nostanut. Tutkimuksesta nousee esille näkemys, jonka mukaan lapset tulisi jo pienestä pitäen nähdä aktiivisina kansalaisina, joilla on omia näkemyksiä ja mielipiteitä. Opinnäytetyössä osallisuuden koettiin näkyvän yhteiskunnassa ennemminkin vain innostavana puheena kuin toimintana. (Huovinen ja Tossavainen 2010, 3, 16.)

Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) tutkimus ”Lapsiperheiden hyvinvointi 2009” kokoaa yhteen tietoa lasten ja lapsiperheiden hyvinvoinnista, ja sitä määrittävistä elinoloista. Artikkelissaan ”Hyvinvoinnin ulottuvuudet – perheen ja yhteiskunnan suhteissa” Bardy (2009) pohtii hyvinvoinnin ulottuvuutta Allardtin klassisen hyvinvoinnin määritelmän kautta. Tutkimuksesta nousee esille näkökulma, jonka mukaan lasten palveluiden toteutumiseen, eli esimerkiksi fyysisiin tiloihin, ryhmäkokoihin sekä henkilöstöön, tulisi kiinnittää enemmän huomiota. (Bardy 2009, 238.)

Bardyn (2009) mukaan palveluissa tulisi entistä selvemmin näkyä hyvinvoinnin kolmiulotteisuus, vaikka tällä hetkellä esimerkiksi päivähoiton merkityksellisyys on kadonnut jatkuvien leikkausten ja säästöjen alle. Artikkelista nouseekin esille vahva talousnäkökulma; lapsiväestön hyvinvoinnin katsotaan olevan sijoitus tulevaisuudessa hyvinvoiviin työikäisiin, mikä puolestaan vahvistaa kansantaloutta ja vähentää korjaavaa työtettä. Allardtin hyvinvoinnin kolminaisuus toimii kehikkona lapsuuden ehtojen vaalimisessa sekä perhe-elämässä että kodin ulkopuolisissa kasvuympäristöissä, kuten päivähoitossa. (Bardy 2009, 238–240.)

Kiili (1998) puolestaan kuvailee raportissaan ”Lapset ja nuoret hyvinvointinsa asiantuntijoina” lasten ja nuorten hyvinvointia mittaavia hyvinvointi-indikaattoreita ja

niiden kehittämistä. Raportissa todetaan, että hyvinvointitutkimuksissa lapsi on usein ollut näkymätön, eikä häntä ole nähty aktiivisena subjektina ja yhteiskunnan jäsenenä. Kiilin lapsilähtöisessä yhteiskunnallisessa tutkimuksessa lapsuus nähdään itsenäisenä elämänvaiheena, jossa lapsilla on omat intressinsä ja mielipiteensä. Tutkimuksen yhdeksi lähtökohdaksi on otettu Erik Allardtin hyvinvointimallin kolme eri osa-aluetta. (Kiili 1998, 13–16.)

Lasten hyvinvoinnin indikaattoreiksi tutkimuksessa kuvataan Allardtin mukaan lapsen oikeus osallisuuteen (being), lapsen oikeus hoitoon ja suojaan (loving) sekä lapsen osuus yhteiskunnallisista voimavaroista (having). Tutkimus toteutettiin yksilöhaastattelemalla viisivuotiaita ja ensiluokkalaisia lapsia. Haastattelukysymykset koskivat muun muassa sosiaalisia suhteita, arkipäivän toiminnallisuutta ja osallisuutta. Tutkimuksen tuloksissa nousivat esille esimerkiksi ihmissuhteiden ja leikin suuri merkitys lapsille. Hoidossa ja koulussa oloa ei pidetty vastenmielisenä, mutta joissain vastauksissa esiintyi siihen kyllästymistä ja väsymystä. Osallisuudesta puhuttaessa lapset puolestaan kokivat tulevansa huomatuiksi arjessa, mikäli he jaksoivat olla riittävän aktiivisia ja huomiota herättäviä. (Kiili 1998, 23–30, 40–43, 58–62.)

3 Lapsi päiväkodissa

Opinnäytetyöni orientoituu varhaiskasvatuksen maailmaan päiväkotiympäristöön. Tässä osiossa keskitytään varhaiskasvatuksen käsitteen avaamiseen ja lapsen päiväkotiarjen eri elementtien kuvaamiseen. Lapsen arkeen päiväkodissa kuuluvat tiivistetysti ihmissuhteet, arjen toiminnot ja rutiinit sekä fyysinen ympäristö.

3.1 Varhaiskasvatus lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen tukena

Lapsen elämä on kokonaisvaltaista kasvamista ja kehittymistä, jossa hoito, kasvatus ja opetus muodostavat tärkeän kokonaisuuden. (Karling, Ojanen, Sivén, Vihunen & Vilén 2009, 196). Lapsuus on yksilöllisen kasvun aikaa, johon vaikuttavat vahvasti kunkin lapsen henkilökohtaiset tarpeet, toiveet, kiinnostuksen kohteet sekä kasvatus. (Kurvinen

ym. 2006, 10–11). Lapsuuteen kuuluu myös oikeus suojaan, huolenpitoon ja hyvinvointiin. (Wais 2005, 43–44).

Ominaista lapsuudelle on, että lapsi syntyy ja kuuluu johonkin yhteisöön, perheeseen, yhteiskuntaan ja kulttuuriin. Perhe ja ympäristö vaikuttavat lapsen monin eri tavoin, sillä lapsen kasvu ja kehitys ovat riippuvaisia vuorovaikutuksesta ympäristön kanssa. Varhaisessa vaiheessa kertyneet kokemukset esimerkiksi luovuuden, mielikuvituksen ja sanattoman ilmaisun käytöstä vaikuttavat vahvasti vielä aikuisuudessa, ja lapsuus voidaankin nähdä prosessina, jonka eri vaiheissa lapsi rakentaa omaa minäkuvaansa ja toimii oman ymmärryksensä mukaisesti. (Kurvinen ym. 2006, 12.)

Varhaiskasvatus tapahtuu pienten lasten eri elämänpiireissä ja sitä ohjaa tavoite edistää lasten tasapainoista kasvua, kehitystä ja oppimista. Lapsen fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen hyvinvointi sekä onnellisuus ohjaavat varhaiskasvatusta, ja näiden peruslähtökohtien toteuttaminen vaatii kasvattajalta myös ammatillista tietoisuutta. (Karling ym. 2009, 196.) Varhaiskasvatus rakentuu kasvatuksesta, hoidosta ja opetuksesta, ja eri-ikäisillä lapsilla nämä osa-alueet painottuvat eri tavoin. Hyvä perushoito ja lapsen tarpeista huolehtiminen ovat kuitenkin kaiken toiminnan perusta. (Piironen-Malmi & Strömberg 2008, 25–26.)

Hakkaraisen ym. (2013) mukaan hyvälle varhaiskasvatukselle olennaista on tarjota lapselle innostava ja turvallinen leikki- ja oppimisympäristö, missä lapsen kehitystä on helppo havainnoida ja tukea. Päiväkotien oppimisympäristössä yhdistyy toiminnallisuus, kulttuurisuus ja fyysisuus, jotka tukevat lapsen kokonaiskehittymistä merkittävästi. Oppimisen kannalta päiväkotitoiminta on ominainen ympäristö, sillä se tarjoaa virikkeellisyyttä, aktiivista toimintaa ja sosiaalisia kontakteja, sekä antaa lapselle mahdollisuuden tutkia ympäröivää maailmaa ja muodostaa siitä omia näkemyksiä ja kerryttää ymmärrystä aktiivisesti. Luovuuden ja mielikuvituksen käyttö sekä vapaa omien ideoiden testaamisen mahdollisuus on lisäksi ihanteellista. Huomattavaa kuitenkin on, että kun suunnitellaan hyvää ja virikkeellistä oppimis- ja kasvu-ympäristöä, tulee aina ottaa huomioon paitsi yksilön tarpeet, myös pienryhmätoiminnan ja koko ryhmän toiminnan tarpeet. (Hakkarainen ym. 2013, 5.)

Varhaiskasvatuksessa lapsen hyvinvointi ja onnellisuus ovat lähtökohtana uuden oppimiselle. Hyvinvointia ja onnellisuutta puolestaan rakennetaan antamalla lapselle mahdollisuus toimia päiväkotiympäristössä lapselle ominaisella tavalla omaehtoisesti leikkien ja tutkien. Leikkiminen antaa pohjan luontevalle vuorovaikutukselle muiden ihmisten ja ympäristön kanssa. Toiminnan lisäksi lapselle tulisi taata toiminnan mahdollistava kasvu- ja oppimisympäristö, jossa tyydytettäisiin niin lapsen fyysiset, psyykkiset kuin sosiaalisetkin tarpeet. (Karling ym. 2009, 196–198.)

Lapsen tarpeiden ensisijaisuus on tärkeää lapsilähtöisessä varhaiskasvatuksessa; lapsi on aktiivinen ja sosiaalinen toimija, jonka oppimista kuitenkin aikuinen ohjaa ja tukee. Toisaalta kasvattaja ja lapsi nähdään kuitenkin tasavertaisina kasvatustehtävään osallistujina. Lapsilähtöinen varhaiskasvatus lähtee aina etenemään lapsen kautta ja lapsen ehdoilla, sillä lapsilähtöisyydessä on tärkeää lapsen minuus sekä lapsen tietämys omasta aktiivisuudesta ja roolista vertaisryhmässä. (Henni & Lahtovaara 2011, 8, 11.)

Varhaiskasvatus perustuu sekä valtakunnallisesti määriteltyihin säännöksiin ja lakeihin että kulloinkin vallassa olevaan lapsinäkemykseen. Kasvatus ajatellaan lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen tueksi ja sen työvälineitä ovat esimerkiksi leikki, työ, opettelu ja sosiaaliset vuorovaikutustilanteet. Lapsi tarvitsee ohjaavaa kasvatusta, jonka keskiössä ovat aikuisen ja lapsen välinen vuorovaikutus ja kiireetön ja kannustava ilmapiiri. (Hellström 2010, 256–257.)

3.2 Päiväkoti osana lapsen arkea

Lasten päivähoito on lasten hoidon järjestämistä esimerkiksi päiväkotiympäristössä. Päivähoidolla on sekä sosiaalinen että kasvatustehtävä, ja siinä yhdistyvät lapsille suunnattu varhaispedagogiikka sekä vanhemmille tarjottava sosiaalipalvelu. Päiväkoti pitää sisällään fyysisen kasvu- ja oppimisympäristön lisäksi myös psyykkisen ja sosiaalisen ympäristön. Päiväkodissa lapselle turvataan siis turvallinen ympäristö, jossa hän kokee olevansa hyväksytty ja tärkeä, ja jossa hänellä on ympärillään turvallisia aikuisia ja vertaissuhteita. (Karling ym. 2009, 39, 197–199.)

Karkeasti jaoteltuna päiväkodin arki muodostuu päiväjärjestyksestä, perushoidosta ja rutiineista. Perushoitotilanteita päivähoidossa ovat ulkoilu ja pukeutumistilanteet, hygieniasta huolehtiminen sekä ruokailu ja unet. Päivärytmi on läsnä kaikessa toiminnassa ja luo näin lapselle turvallisuuden tunteen. Tyypillinen päiväkodin arki koostuu aamupalasta, ulkoilusta, lounaasta, päivälevosta ja välipalasta. Toimintojen välejä rytmittävät siirtymätilanteet toiminnasta toiseen, toimintatuokiot ja leikit, wc-käynnit sekä keskusteluhetket. (Piironen-Malmi & Strömberg 2008, 33–37.)

Tarkka päivästrukturi, suuret ryhmät ja vähäiset resurssit rytmittävät usein päiväkodin arkea. Kiireen tuntu ja päivän rakenne aiheuttavat helposti sen, että aikuisella ei ole aikaa kohdata lasta kiireettömästi hetkessä eläen. Päiväkodin arki muuttuu toimivaksi, kun jokaista hetkeä osataan arvostaa, ja omatoimisuutta, kiireetöntä päivärytmiä, sylihetkiä ja lepoa vaalitaan. Jokainen kohtaaminen lapsen kanssa on merkityksellinen ja jokainen vuorovaikutustilanne tärkeä. Lapsen kohtaaminen päivähoidossa vaatii kiireettömyyttä ja kiireetömyys puolestaan hyvin organisoitua arkea, jossa asioihin voidaan paneutua kaikessa rauhassa. (Mikkola & Nivalainen 2009, 31, 91.)

Päivähoidon yksi perustehtävistä on synnyttää lapselle eheä ja kokonaisvaltainen kuva maailmasta. Oppiaineiden opettamisen sijasta maailmaa tutkitaan lasten kanssa päivittäisten sisällöllisten orientaatioiden avulla. Orientaatioilla tarkoitetaan sellaisia välineitä ja valmiuksia, joiden avulla lapsi voi ymmärtää ympäröivää maailmaa. Tällaisia orientaatioita ovat esimerkiksi matemaattinen, luonnontieteellinen ja esteettinen orientaatio. Ne toimivat myös kasvattajien työvälineinä, joiden avulla lasten toimintaa ja kokemusmaailmaa on mahdollista rikastuttaa. (Karling ym. 2009, 240.)

Sisällöllisiä orientaatioita toteutetaan paitsi erilaisissa toimintatuokioissa, myös päivittäin toistuvissa arkisissa tilanteissa. Kaikki perustoiminnot leikeistä lasten omiin projekteihin sisältävät aineksia kaikista orientaatioista, ja kasvattajalla tulee olla silmää nähdä näiden tilanteiden merkitys. Lasten leikkien havainnointi ja kasvattajien kyky hyödyntää tilanteet spontaanisti auttaa lasta perehtymään eri orientaatioihin. (Karling ym. 2009, 240.)

3.3 Sosiaaliset ja vertaissuhteet päiväkodissa

Päiväkodin arkeen liittyvät päivittäisten toimintojen ohella vahvasti myös yhteisö ja siihen kuuluvat ihmiset. Päiväkotiryhmät ovat usein suuria, joten lapsi joutuu päivähoitopäivänsä aikana selviytymään konflikteista, odottamisesta ja kilpailemaan puheenvuorosta ja huomiosta. Lapsi tarvitsee kokonaisvaltaisen kehityksen tueksi juuri toisten lasten seuraa. Alle kouluikäisillä lapsilla ei kuitenkaan vielä ole riittäviä sosiaalisia taitoja ryhmässä toimimiseen, joten aikuisen malli ja tuki yhdessä toimimiseen on tärkeää päiväkotiyhteisössä. (Mikkola & Nivalainen 2009, 19.)

Vertaisryhmä on tärkeä lapsen kehityksen, kasvun ja oppimisen kannalta. Oman ikäisten lasten seurassa lapsi kokee olevansa hyväksytty ja tärkeä osa ryhmää, ja tämä ajattelu vahvistaa esimerkiksi lapsen sosiaalisia taitoja, itsetuntemusta ja itsetunnon kehittymistä. Lapsiryhmässä lapsi saa uudenlaisia voimavaroja, joita ei synny aikuissuhteessa. Läheisten ystävyysuhteiden ja myönteisen vuorovaikutuksen merkitys on suuri, sillä samanikäisistä koostuvan tukiverkoston nähdään helpottavan esimerkiksi kouluun siirtymisessä. Omanikäiset ystävät lisäävät lisäksi lapsen motivaatiota, erilaisten taitojen oppimista ja myönteisten oppimisasenteiden siirtymistä. (Hakkarainen, Helenius, Laitinen, Norberg, Onnismaa & Vuolle 2013, 4.)

Ennen vertaissuhteiden solmimista lapsen täytyy löytää oma paikkansa ryhmässä. Jokaiselle lapselle muodostuu ryhmässä oma asemansa ja roolinsa keskinäisen vertailun, hyväksynnän ja torjunnan kautta, ja tämä sosiaalinen asema määrittää ja säätelee lapsen osallisuutta ryhmän toimintaan. Lapsen asema vertaisryhmässä on merkityksellinen, sillä se peilautuu vahvasti esimerkiksi lapsen sosiaaliseen ja emotionaaliseen kehitykseen. Pitkäaikainen ystävyysuhteiden puute voi johtaa jopa masennukseen ja negatiiviseen käsitykseen omasta sosiaalisesta kyvykkyydestä. Vertais- ja ystävyysuhteet suojaavat lasta torjutuksi tulemiselta ja kiusaamiselta sekä niiden seurauksilta. Lasten välisessä vuorovaikutuksessa ja yhdessä olemisessä muodostuu jokaiselle lapselle tärkeitä yhteisiä arvoja ja käyttäytymismalleja. (Neitola 2013, 105–108.)

Vertaisryhmä antaa lapselle mahdollisuuden harjoitella sosiaalisia vuorovaikutustaitoja ja yleisesti hyväksytyjä käyttäytymismalleja leikin kautta. Leikki on lapselle tärkeä

kehitystehtävä, jossa lapset harjoittelevat yhteistyötä, pitkäjänteisyyttä ja ongelmanratkaisutaitoja. (Koivunen 2009, 40.) Lapsi saa uusia kokemuksia esimerkiksi sääntöjen sopimisesta ja roolien jakamisesta, ja ristiriitojen ratkaisu erilaisin menetelmin opitaan jo varhain. (Karling ym. 2009, 204).

Leikki on lapsen tapa ottaa elämää haltuun ja jäsentää kuvaansa maailmasta. Yhdessä leikkiminen ja toimiminen vaatii lapselta kykyä ottaa toiset huomioon ja asettua toisten asemaan. (Hellström 2010, 183–184.) Lapset hakeutuvat toistensa seuraan muun muassa hakiessaan monipuolista ja haastavaa toimintaa, mutta myös halutessaan jakaa kokemuksiaan. Mielikuvitusleikkien kautta lapset voivat nostaa esille niin omasta toiminnastaan lähteviä kuin aikuisten maailmasta kumpuavia huolen aiheita ja konflikteja. Sosiaalisessa kanssakäymisessä lapselle tulee tunne kumppanuudesta, ja siitä, että hän on osa ryhmää. (Poikkeus 1995, 122.)

3.4 Päiväkodin fyysinen ympäristö

Lasten päiväkotiarkea määrittää osaltaan myös fyysinen ympäristö. Päiväkodin toimintaympäristöön kuuluvat kaikki konkreettiset tekijät siitä ympäristöstä, jossa lapsi on päivähoitossa, eli päiväkodin rakennukset ja piha-alueet. Fyysiseen ympäristöön kuuluvat myös riittävät tilat esimerkiksi pienryhmätyöskentelyyn ja muuhun rauhalliseen työskentelyyn, valaistukset sekä erilaisten pintojen materiaalit ja värit. Esimerkiksi päiväkodin korkeat ja kaikuvat huoneet voivat lisätä melutasoa, mikä puolestaan kuormittaa päivittäin niin lapsia kuin aikuisiakin. (Koivunen 2009, 179.)

Lapsilähtöinen pedagogiikka painottaa pienryhmätyöskentelyä ja lasten jakamista eri tiloihin ja toimintoihin. Päiväkodin fyysisten tilojen tulisi olla sellaisia, että niitä on mahdollista muunnella lasten ja toiminnan tarpeiden mukaisesti. Lasten omaehtoiset leikit ja toiminnat vaativat usein ympäristön muotoilua, joten fyysisten tilojen tulisi tarjota lapsille mahdollisuus siihen. Tilojen sisustuksessa ja välineiden hankinnassa myös lasten toiveet ja tarpeet olisi hyvä kuulla ja tehdä näkyviksi. Lapset arvostavat erilaisia tiloja, kuten liikunnallisiin leikkeihin sopivia tiloja, rauhalliseen työskentelyyn soveltuvia kohtia sekä leikkimiseen ja majaleikeille soveltuvia paikkoja. Myös tilojen turvallisuus on tärkeä osa päiväkodin fyysistä ympäristöä. (Karling ym. 2009, 198.)

Hellströmin (2010) mukaan hyvä fyysinen ympäristö tarjoaa kokonaisvaltaiselle kasvulle aineksia, virikkeitä, ärsykejä ja mahdollisuuksia. Ärsykkeet voivat olla esimerkiksi sosiaalisia tai fyysisiä. Kasvattaja voi tietoisesti ottaa ja muotoilla ärsykeistä erilaisia kasvuympäristöjä erilaisia tilanteita varten. Päiväkoti onkin tietoisesti muovattu kasvatusympäristö, joka voidaan toisaalta nähdä myös kasvatusmenetelmänä. (Hellström 2010, 148.)

4 Opinnäytetyön tarkoitus ja tehtävät

Opinnäytetyöni tuo näkyville lasten kokemuksia päiväkotiarjesta sekä päiväkotiarjen vaikutuksista lasten hyvinvointiin. Opinnäytetyö on osa SOHVI-hankkeen toteuttamaa tutkimusta kuntalaisten hyvinvoinnin kartoittamisesta palveluiden kehittämiseksi. Opinnäytetyön tarkoituksena on tuoda lasten ääni esiin heidän hyvinvointiaan koskien, ja tuottaa hankkeelle tarvittavaa kokemustietoa palveluiden kehittämisen tueksi. Kartoittaminen keskittyy lasten kokemuksiin päiväkodin arjesta ja siitä, mikä tukee ja vahvistaa lasten hyvinvointia ja mikä puolestaan heikentää kokemuksia omasta hyvinvoinnista. Opinnäytetyöllä pyritään edistämään lasten oikeutta mielipiteiden ilmaisuun niin, että ne kuullaan ja niillä olisi vaikutusta.

Tutkimuksen tarkoituksena on lapsilähtöisten menetelmien (sadutus, piirtäminen) avulla haastatella lapsia ja tämän kautta saada tietoa siitä, miten lapset kokevat päiväkodin ja mitä he ajattelevat omasta hyvinvoinnistaan päiväkotiympäristössä. Opinnäytetyöni tutkimuskysymys onkin: ”Miten lapset kokevat päiväkodin arjen ja miten arki tukee lasten hyvinvointia?”

5 Opinnäytetyön menetelmälliset valinnat

5.1 Tutkimusmenetelmänä laadullinen tutkimus

Eskolan ja Suorannan (1998) mukaan laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimuksen avulla tarkastellaan empiirisiä eli kokemusperäisiä ilmiöitä. Tutkimuksen aineisto on pääosin kirjallista ja kuvallista sekä äänitettyä materiaalia. Tällaista aineistoa voivat siis esimerkiksi olla haastattelut ja havainnoimalla kerätty materiaali. Aineistona voi myös käyttää henkilökohtaisia päiväkirjoja, kirjeitä ja yleisönosastokirjoituksia. (Eskola & Suoranta 1998, 13–15). Oma tutkimusaineistoni syntyi sadutuksen keinoin tarinoina ja kertomuksina päiväkodin arjesta. Lisäksi lasten piirustukset toimivat aineistona opinnäytetyölleni.

Kvalitatiiviseen tutkimukseen liittyy usein vahvasti tutkittavien osallistaminen ja kenttätöissä toteutuva läheinen kosketus tutkittaviin. Tutkimuksessa on tärkeää säilyttää tutkittava ilmiö sellaisena kuin se on ja tuoda ilmi tutkittavien oma näkökulma. Tutkijalla on siis oltava tutkimuksessa tietynlainen objektiivinen ote, jotteivät omat asenteet ja uskomukset vaikuta tutkimukseen. (Eskola & Suoranta 1998, 15–17.)

Lasten osallistaminen ja lasten ääneen esiin tuominen toimi tärkeänä lähtökohtana opinnäytetyölleni. Halusin opinnäytetyössäni välttää ylitulkintaa ja omien ajatusteni sekoittamista lasten esille tuomiin näkökulmiin. Tähän pyrin esimerkiksi teksteihin sijoitettujen sitaattien avulla, joista lukijakin voi suoraan nähdä, mitä lapsi on sanonut. En myöskään lähtenyt analysoimaan suuremmin kuvia, vaan tarkastelin enemmän sitä, mitä lapset itse kertoivat kuvasta. Halusin tuoda esille lasten aitoja ajatuksia siitä, miten he kokevat päiväkodin ja siihen kuuluvat elementit, kuten aikuiset, arjen rutiinit ja omat vaikuttamisen mahdollisuudet.

5.2 Aineiston hankinta sadutuksen ja piirtämisen keinoin

Aineiston hankinta tapahtui yhdessä kunnallisessa päiväkodissa Joensuussa. Päiväkodin päätoimipisteessä oli kolme ryhmää; alle 3-vuotiaiden ryhmä, 3–5-vuotiaiden ryhmä

sekä 3–6-vuotiaiden ryhmä. Lisäksi päiväkodilla oli neljä muuta ryhmää päiväkodin ulkopuolisissa sivupisteissä. Päätoimipisteen ryhmissä oli yhteensä kymmenkunta kasvatus- ja hoitohenkilöä, jotka olivat koulutukseltaan lähihoitajia, sosionomeja sekä lastentarhanopettajia. Lisäksi päiväkodin henkilöstöön kuului päiväkodin johtaja, keittiöhenkilöstö ja siistijä. Satunnaisesti päiväkodissa oli myös sijaisia, harjoittelijoita sekä kiertäviä erityislastentarhanopettajia.

Opinnäytetyön aineisto hankittiin 3–6-vuotiaiden ryhmästä, jossa noin puolet lapsista oli esikoululaisia (6-vuotiaita) ja puolet tästä nuorempia lapsia. Lapsia ryhmässä oli yhteensä 23, joista sadutukseen ja piirtämiseen osallistui 21. Kaksi ryhmän lapsista ei osallistunut opinnäytetyöhön lupa-asioiden vuoksi.

Käytin oman opinnäytetyöni aineiston keruun välineenä sadutusta ja piirtämistä. Karlsson (2003) tiivistää, että sadutus on vastavuoroiseen toimintakulttuuriin johdatteleva menetelmä, jonka avulla lasten ajatuksia on mahdollista kuulla tarinoiden muodossa. Sadutuksen kautta lapsia on mahdollista osallistaa luontaisella tavalla toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen, mielipiteiden kerrontaan ja tiedon tuottamiseen. Sadutuksessa kertomuksen kertoja on sadutettava ja kirjaaja on saduttaja, innostaja ja aktiivinen kuuntelija. (Karlsson 2003, 10–11.)

Kun lasten aloitteet ja ideat halutaan ottaa huomioon, on selvitettävä millaisia ajatuksia lapsilla on. Kohtaavassa ja osallistavassa toimintakulttuurissa aikuinen on aidosti kiinnostunut lasten ajatuksista ja näkökulmista. Sadutuksen kautta lapsi muun muassa rohkaistuu monipuoliseen ilmaisuun, mielikuvituksen käyttöön, eri näkökulmien huomioimiseen sekä aloitteellisuuteen. (Karlsson 2003, 34–42.)

Kurvinen ym. (2006) näkee, että sadutuksen kautta lapsen aloitteentekomahdollisuus otetaan konkreettisesti huomioon. Sadutus osallistaa lapsen kertomaan ajatuksistaan ja kiinnostuksen kohteistaan. Erityisesti aihesadutuksen avulla lapsen mielipiteet ja näkökulmat tietystä aiheesta on helppo tuoda ilmi ja näkyväksi. Aihesadutuksessa kertoja rajaa halutun aiheen ja tarinaa voidaan käsitellä lapsen kanssa yhdessä. (Kurvinen ym. 2006, 481–482.)

Ennen sadutusta oli tärkeää luoda luottamuksellinen suhde ryhmän lapsiin. Olin heille entuudestaan tuttu kasvo, sillä olin suorittanut aiempia opintojani kyseisessä päiväkodissa toisessa ryhmässä. Pidin kuitenkin tärkeänä, että lapset saisivat tutustua minuun rauhassa, joten varasin aineiston keruulle hyvin aikaa. Osallistuin päiväkotiarjen tavallisiin tilanteisiin ja keskustelin lasten kanssa tavallisista asioista.

Sadutukseen osallistuminen oli vapaaehtoista ja itse sadutustilanteelle oli rakennettu oma tilansa pieneen leikkihuoneeseen. Yhteensä sadutus-aineistoa syntyi suhteellisen vähän, vain noin kuuden A4-sivun verran. Toisilta lapsilta tarinaa syntyi paljon, toiset puolestaan tiivistivät kokemuksensa päiväkotiarjesta hyvin lyhyesti muutamaan virkkeeseen. Tarinoista ei kuitenkaan noussut viimeisten sadutuksien aikana esille uusia näkökulmia, joten luotin aineiston riittävyteen. Sadutuksen lisäksi aineistoksi muodostui kaksikymmentä lasten piirtämää kuvaa asioista, jotka olivat heidän mielestään mieluisimmat ja vähiten mieluisat tapahtumat päiväkodin arjessa. Kuvien piirtäminen tapahtui sen jälkeen, kun kaikki lapset olivat osallistuneet sadutukseen.

Lapsia on mahdollista saduttaa kahden kesken, kaverin kanssa tai ryhmissä. Se ei vaadi monimutkaisia välineitä tai tiloja, sillä sadutusta voi tehdä missä vain (Karlsson 2003, 69). Käytin opinnäytetyön aineiston keräämisessä aihe sadutusta pienryhmissä ja aihe sadutusta lapsen kanssa kahden kesken. Ryhmäsadutustilanteessa oli kaksi tai kolme lasta kerrallaan, jolloin tilanne pysyi tarpeeksi rauhallisena ja turvallisena. Ryhmäsadutus toimi hyvin sellaisten lasten kanssa, jotka eivät halunneet osallistua tilanteeseen yksin. Yhdessä kaverin kanssa kerrottu satu toi lisäksi välillä esille täysin uudenlaisia näkökulmia ja ideoita.

Satu dokumentoidaan aina kirjaamalla, jolloin myös kertomuksen merkitys osoitetaan lapselle. Samalla varmistetaan aktiivinen kuuntelu ja tilanteen yhtenäisyys. Sadutuksen yhteydessä on dokumentoinnin välineenä mahdollista käyttää myös videointia ja nauhoittamista. Näin sadun oikein kirjaaminen on mahdollista tarkistaa ja tilanne dokumentoida muiden nähtäväksi. Kuvaaminen kuitenkin muuttaa aina sadutustilannetta, (Karlsson 2003, 130) eikä tutkimuksessani tästä syystä käytetty nauhoittamista dokumentoinnin välineenä. Sadutustilanteessa minulla oli mukana ainoastaan paperi ja kynä, ja lapsi sai koko ajan seurata kirjoittamistani sadutus-pohjalle (ks. liite 3). Lopuksi luimme sadun yhdessä ääneen ja lapsi sai vielä muokata ja

kommentoida kertomaansa. Näin myös varmistettiin, että satu kirjattiin oikein sen kertojan näkökulmasta.

Sadutuksen lisäksi käytin aineiston keruun tukena piirtämistä. Piirtäminen tapahtui sen jälkeen, kun kaikki lapset olivat käyneet sadutuksessa. Tilanteessa lapsia pyydettiin luomaan kuva eniten ja vähiten pitämästään asiasta päiväkodissa. Piirtämisen ohessa oli helppo viritellä keskustelua päiväkodin arjesta ja jokaiseen piirustukseen liitettiin mukaan myös lapsen kertomus tilanteesta. Kun kuvien tukena oli myös tekstiä ja kuvaus siitä, mitä kuvassa tapahtuu, vähenee ylitulkinnan mahdollisuus ja lasten oma ääni pääsee esille paremmin.

Kinnunen (2008) toteaa pro gradu -tutkielmassaan, että lapsi tekee näkyväksi sisäistä kokemusmaailmaansa piirustusten ja niistä kertomisen kautta. Valmis kuva on vain osa prosessia, sillä piirtämiseen kuuluvat tärkeänä osana myös esimerkiksi tarinat, ääntely ja asennot sekä eleet ja ilmeet. Näiden asioiden dokumentoiminen ja liittäminen kuvan yhteyteen tuovat lapsen äänen aidosti esille ja auttavat aikuista kuulemaan lasta entistä syvällisemmin. Tarina ja kuva tekevät lapsen tarinasta kokonaisen. (Kinnunen 2008, 28-32, 46-48, 56.)

5.3 Teemoittelu aineiston käsittelyn ja analysoinnin välineenä

Laadullinen tutkimus ei keskity määrään, vaan laatuun eli pieneen määrään perusteellisesti analysoituja tapauksia. Aineiston hankintaa ohjaa osaltaan tutkijan kyky asettaa tutkimukselle vahva teoriaperusta. Aineiston käsittely puolestaan tapahtuu aineistolähtöisen analyysin keinoin eli rakentamalla teoria aineistosta lähtien. Tällöin aineiston rajaamista on hyvä harkita niin, että aineiston analysoiminen on järkevää. (Eskola & Suoranta 1998, 18–19.)

Eskolan ja Suorannan (1998, 19) mukaan laadullisen tutkimuksen aineiston rajaamisessa tarvitaan perustietoa käsiteltävän ilmiön olemuksesta. Esimerkiksi lasten hyvinvointia ei voida lähteä kartoittamaan, mikäli ei tiedetä mitä hyvinvointi on ja mitä kaikkea se pitää sisällään. Tutkijan on siis lähdettävä pilkkomaan käsitteitä ymmärrettävään muotoon. Pyrin opinnäytetyössäni keskittymään tutkimuskysymyksen

kannalta keskeisimpiin käsitteisiin ja näin rajaamaan viitekehystä aineistonkin kannalta sopivaan muotoon.

Aineiston riittävyyttä voidaan mitata kylläntymisellä eli saturaatiolla. Tällä tarkoitetaan sitä, että aineisto on riittävä, kun uudet tapaukset eivät enää tuo tutkimuksen kannalta oleellista uutta tietoa. (Eskola & Suoranta 1998, 62.) Omassa opinnäytetyössäni keräsin aineiston yhdestä päiväkodin ryhmästä, jolloin sadutus toteutui 21 lapsen kanssa. Aineistoa syntyi suhteellisen vähän, vain noin kuusi litteroitua sivua, mutta toisaalta tarinoista ei enää noussut loppuvaiheessa esille mitään uutta. Lisäksi aineistona toimivat myös lasten piirtämät kuvat päiväkodista ja siitä, mitkä asiat päiväkodin arjessa ovat mukavia tai vähemmän mukavia.

Opinnäytetyössäni analysoinnin menetelmänä toimi teemoittelu. Työskentely alkoi aineiston tarkalla läpilukemisella ja tarinoiden numeroinnilla eli koodauksella. Tarinat numeroitiin sadutus-järjestyksessä yhdestä kahteenkymmeneenyhteen. Tämän jälkeen ryhdyin poimimaan lapsilta syntyneistä saduista tutkimuskysymyksen kannalta oleellista tietoa ja teemoja värien avulla. Punaisella värillä merkitsin lasten mielestä ikävät asiat päiväkodissa ja vihreällä lasten mielestä mukavat asiat päiväkodissa. Yksittäisiä poimintoja sijoitettiin sitten valittujen isompien teemojen alle (ks. liitteet 5 ja 6). Opinnäytetyössäni yläteemat syntyvät Vornasen (2001) käyttämää hyvinvoinnin kolmiota (kuvio 1) ja sen teemoja soveltaen. Aineistosta teemoiteltiin siis lasten onnellisuutta, tyytyväisyyttä ja turvallisuutta tukevia paloja tarina kerrallaan.

Teemoittelussa aineistosta nostetaan siis esille tutkimuskysymykseen vastaavia teemoja. Tällä menetelmällä on mahdollista kartoittaa tiettyjen teemojen ilmenemistä aineistossa, ja esimerkiksi teksteistä irrotetut sitaatit mahdollistavat lukijan tekemän arvioinnin siitä, ovatko tutkijan tekemät tulkinnat järkeviä. Onnistuakseen teemoittelu vaatii teorian ja empirian lomittaista vuoropuhelua. (Eskola & Suoranta 1998, 175–175, 181.) Omassa analysoinnissani yläteemoiksi valikoituivat lasten kokemukset ihmissuhteista, lasten kokemukset päiväkodin arjen toiminnoista sekä lasten kokemukset fyysisestä päiväkotiympäristöstä. Jokaisesta teemasta on löydettävissä lasten onnellisuutta, tyytyväisyyttä ja turvallisuutta tukevia rakenteita.

6 Opinnäytetyön keskeiset tulokset

Tässä osiossa kerron opinnäytetyön tutkimustuloksista. Opinnäytetyöni aineistosta nousi esille toistuvia teemoja, jotka jaotellaan opinnäytetyössäni kolmeen yläteemaan; lasten kokemuksiin ihmissuhteista, arjen toiminnoista ja fyysisestä päiväkotiympäristöstä. Näiden yläteemojen alle muodostui lasten kokemuksista useita alateemoja. Keskeisissä tuloksissa esitellään lasten kertomia tarinoita sitaattien avulla ja tarkastellaan lasten piirtämiä kuvia päiväkodin arjesta. Kuviin on ylitulkinnan välttämiseksi kuvateksteiksi kirjattu lasten selostukset siitä, mitä kuvassa on. Teemojen esittelyn jälkeen tuloksista etsitään samankaltaisuuksia ja poikkeavuuksia aikaisempiin tutkimuksiin ja tutkimustuloksiin, ja lasten kokemuksia peilataan varhaiskasvatussuunnitelman nostamiin arvoihin hyvinvoinnista.

6.1 Ihmissuhteet päiväkodissa

Aineiston teemoittelussa lasten kokemukset ihmissuhteista päiväkodissa on yläteema, jonka alateemoja ovat lasten väliset vertaissuhteet sekä lapsen ja aikuisen väliset suhteet. Suurimmasta osasta saduista ja piirustuksista löytyi elementtejä ihmissuhteista ja niiden suuresta merkityksestä lapselle. Lapset kokivat kaverit sekä yhdessä tekemisen ja leikkimisen yhdeksi tärkeimmistä asioista päiväkodilla.

- - Minä tykkään kun se tulee aina mun kaa leikkiin. Ja mä tykkään että se joskus aina leikkii mun kaa ulkona. Tykkään leikkii aina myös S:n kans. En tykkää kun leikitään V:n kaa niin kaikki tulee mukaan. (S4)

Usein tarinoista nousi esiin päiväkodin mieluisin ystävä, jonka kanssa leikit sujuvat ja yhteisymmärrys toimii. Myös sellaisia kavereita mainittiin, joiden läsnäolo leikeissä ja yhteisissä touhuissa syystä tai toisesta ei tuntunut mukavalle. Negatiivisessa mielessä ihmissuhteista nousivat esille kiusaaminen, fyysisen koskemattomuuden rikkominen (lyöminen, kuristaminen) ja leikkien ulkopuolelle jääminen. Lapset osasivat kertoa suhteellisen hyvin myös ilmiöistä, jotka eivät ole välttämättä tapahtuneet heille, mutta jotka he olivat tiedostaneet ja osanneet yhdistää negatiiviseen merkitykseen.

Jos joku kiusaa tai rikkoo jotain. Jos joku huutaa miun korvalle. (S10)

Että minnuu kiusataan... K kiusaa, se lyö... (S14)

En ole kertonu vielä yhtään tyhmistä asioista. Että muita kiusataan. Sitten joskus ottaa pojilta vähän aikaa hatun pois. - - Ja kun pojat jahtaa A:ta vaikei A haluais. Se on jopa sanonu niille pojille. Kun se ei tunnu muista hauskalta. (S18)

Saduista nousi väljästi esiin myös aikuisen ja lapsen välinen suhde. Päiväkodin työntekijöitä ei erityisesti mainittu saduissa negatiivisessa tai positiivisessa mielessä, vaan heidät nostettiin tarinoissa esiin pikemminkin hyvin neutraalisti ohjaavina ja päivää rytmittävinä tekijöinä. Huomattavaa oli lisäksi se, että lapset olivat tiedostaneet myös talon muiden työntekijöiden läsnäolon arjessaan ja pitivät sitä mainitsemisen arvoisena asiana saduissaan.

Tykkään H:sta, meiän kokista, kun se ymmärtää kaikenlaista. (S9)

No sitten ne (aikuiset) huusi, että me ruetaan syömään. (S5)

Lisäksi perhe päiväkotiarjessa ja osana omaa hyvinvointia oli merkityksellinen osalle lapsista. Joissakin tarinoissa mainittiin, miten vanhemmat toivat lapset aamulla päiväkotiin ja hakivat illalla pois. Merkityksellisiksi koettiin erityisesti hetket, jolloin päiväkodista lähdettiin pois tavallista aiemmin tai kun joku muu perheenjäsen, esimerkiksi veli, tuli iltapäivällä hakemaan pois hoidosta.

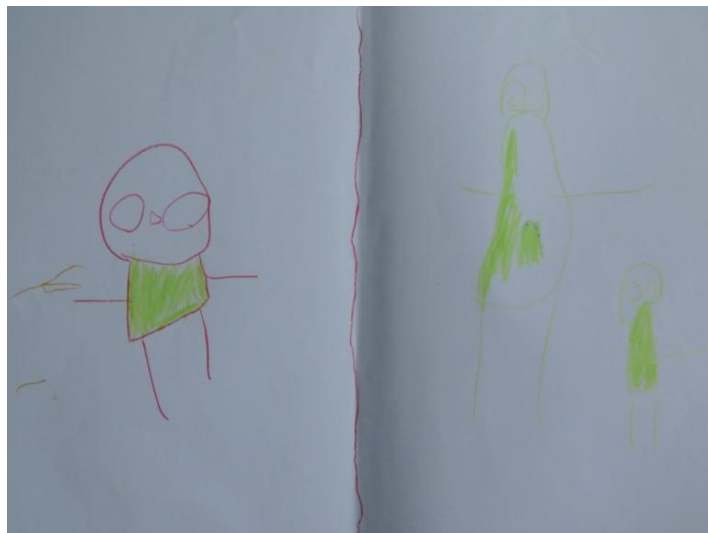
Myös lasten piirtämistä kuvista pystyy näkemään ihmissuhteiden merkityksen lapsen kasvuun ja hyvinvointiin. Kun piirrettiin mukavista asioista päiväkodissa, valtaosasta nousi esille kaverit sekä leikin ja yhdessäolon merkitys. Vähemmän mukaviksi asioiksi päiväkodissa puolestaan sanottiin useimmiten ihmissuhteisiin negatiivisessa merkityksessä liitettävät asiat, kuten kiusaaminen, haukkuminen ja yksin oleminen. Aikuisen rooli puolestaan nähtiin yhdessä kuvassa hieman negatiivissävytteisenä, sillä siinä pienempi ihminen (lapsi) huutaa ja isompi ihminen (aikuinen) on vihainen.

Seuraavassa on muutamia lasten piirtämiä kuvia (kuvat 1–4), joista kuvastuu ihmissuhteiden merkitys lapsille päiväkodissa. Kuvien alle on kirjattu lasten kertomukset siitä, mistä he pitävät ja mistä he eivät pidä päiväkodin arjessa.

(Pidän) ”Olla kavereitten kanssa”,
 (En pidä) ”En tykkää siitä kun minua haukutaan”

Kuva 1.

(Pidän) ”Kivaa kun ei oo ketään kavereita”,
 (En pidä) ”Tämä huutaa ja tämä on vihanen”

Kuva 2.

(Pidän) ”Mie tykkään ainakin peleistä”,
(En pidä) ”Että minnuu kiusataan”

Kuva 3.

(Pidän) ”Minä piirrän”,
(En pidä) ”Että joku tukistaa toista”

Kuva 4.

Kuvat 1–4, lasten piirtämiä kuvia, jotka kertovat ihmissuhteista päiväkodissa.

6.2 Päiväkodin arjen toiminnot

Lasten kokemukset päiväkodin toimintakulttuureista on yläteema, jonka alla olevia teemoja ovat jokapäiväiset arjen rutiinit ja tilanteet sekä ryhmässä tapahtuvat yhteisölliset toiminnot. Lasten tarinoista nousi usein esille hyvin tavallisia päiväkotiarkeen liittyviä toimintoja, jotka lapset olivat kokeneet merkitykselliseksi joko positiivisessa tai negatiivisessa mielessä. Tällaisia arjenrutiineja olivat muun muassa aamupiiri, ruokailut, siirtymätilanteet, vapaan leikin hetket sekä päivälepo. Itse päiväkotiin tulemistä ja päiväkodissa olemista pidettiin pääasiassa mukavana asiana. Ainoastaan yhdessä tarinassa päiväkodissa käyminen koettiin epämiellyttävänä asiana. Muutamista tarinoista nousi myös esille se, että päivät saattoivat tuntua lapsista pitkiltä ja tavallista aikaisemmin päättyvä hoitopäivä nähtiin todella mieluisana asiana. Päivärutiinit nousivat tarinoista esille suhteellisen neutraaleina ja monet lapset kertoivat päivän kulusta yksityiskohtaisesti. Tällä tavalla rutiinit koetaan varmasti turvallisina ja varsin positiivisina päiväkotiarjessa.

- - Sitten kun pitää tulla päiväkotiin, niin menen saliin. Jos tuun vasta yhdeksään päiväkotiin, niin oon ulkona ja sit tullaan sisälle. Sit on eskaritehtäviä tai leikitään jotain, touhutaan ja sit syyään. Ja pastilli syödään että hampaat säilyy. (S6)

- - Sitten syyään, sitten mie taas lähen tai sit sen jälkeen mennään ulos ja sit sen jälkeen tullaan joskus hakemaan. Mut tänäänpä miut haetaan jo kaheltatoista! (S15)

Päivälepo nousi tarinoista ja piirustuksista esiin sekä miellyttävänä asiana että mielipahaa aiheuttavana toimintana. Muutama esikouluikäinen lapsi nosti positiivisessa mielessä kerronnassaan esille päivälevon vapaaehtoisuuden eli sen, että päiväunille sai mennä, mikäli itse halusi. Tarinoissa nousi esille myös se, että aina itse päivälevolle menemistä ei pidetty ikävänä asiana, vaan päivälepotilanne koettiin muista syistä negatiivisena. Esimerkiksi yhdessä tarinassa lapsen kokema fyysinen kipu päivälevon aikaan loi lapselle huonon kokemuksen päivälevosta. Eräässä piirustuksessa puolestaan lepo huoneen meteli koettiin ikävänä asiana, sillä se häiritsi lapsen omaa rauhaa ja nukkumista.

Niin mie en tykkää että aina päiväkodissa nukkuu, kun masukipu häiritsee nukkumista, eikä saa nukkuu. (S2)

On kiva joskus nukkua. Eskarit saa nukkua jos haluaa. (S9)

Ruokailuissa, aamupiireissä ja siirtymätilanteissa muutamat lapset kokivat odottelun ja jonottamisen harmilliseksi. Esimerkiksi esikouluikäisten aamupiirissä päivän kalenterin katsominen tuntui toisista hitaalta, kun taas toisista se oli mukava päivärutiini. Siirtymätilanteissa puolestaan tilojen ahtaus tai lasten suuri määrä aiheutti joillekin ikäviä kokemuksia.

En tykkää yhtään kalenteriin katsomisesta, kun se on niin hidasta. (S16)

Tylsää on ootella pitkään, no vaikka ruokajonossa. (S20)

Päiväkodin toiminnoissa ehdottomasti mukavimpana asiana korostui kaikki vapaa leikki ja aktiivinen toiminta. Yhdessä ja yksin leikkiminen, pelaaminen, piirtäminen, askarteleminen, luova toiminta ja liikkuminen nousivat esille melkein jokaisessa lasten tarinassa ja piirustuksessa positiivisessa mielessä. Lempipelejä mainittiin ahkerasti, parhaita leikkikavereita nimettiin ja omat lempileikkipaikat osattiin kertoa. Yleensäkin vapaan leikin ja toiminnan merkitys tarinoissa korostui. Myös tavallisista arjen rutiineista poikkeavat toiminnot, kuten yhteiset retket lähialueille, leipominen ja päiväkodin pihalle vuokrattu pomppulinna, nousivat saduista lapsille mieleisiksi puuhiksi.

Tykkään eniten olla ulkona ja leikkiä salissa. Että ei nukuta päikkäreitä ja ettei oo pahaa ruokaa. (S6)

Paljon kivempi juttu on piirtäminen ja sitten noi leikkiminen. Askarteleminen. (S16)

On kiva kun tulee yllätyksinä matkajuttuja, tarkotan että kun on niitä metsäretkiä. (S9)

Tarinoissa näkyi muutenkin osallistavan toiminnan merkitys lapsille. Sellaiset toiminnat ja päivän askareet, joihin lapsi sai itse olla vaikuttamassa ja jossa hänen tekemisensä näkyi konkreettisesti, nostettiin esille saduissa. Eräs tällainen lasta osallistava toimintamuoto oli viikonlapsi-toiminta, jossa yksi lapsi nostetaan erityisesti esille ryhmästä viikon ajaksi, ja jossa hän saa olla aikuisten apuna ja erityisen näkyvänä osana ryhmässä. Joidenkin lasten tarinoissa puolestaan näkyi sellaisen yhteisen toiminnan vierastaminen, johon liittyi ulkoapäin tulevaa ohjausta, odottamista, muiden

huomioimista ja yleensäkin oman osallistumisen vähenemistä. Tällaisia tilanteita oli sekä vapaassa leikissä lasten kesken että ohjatuissa ryhmätuokioissa.

En pidä eskarikirjasta kun ne jutut on lällyjä ja sit joutuu odottamaan muita.
(S9)

Ärsyttää vielä kun S ärsyttää ja kun kukaan ei anna (leikissä) magneettipaloja.
(S5)

Vapaasta leikistä mainittiin tarinoissa usein myös negatiivisia puolia, kuten kiusaaminen, leikkien ulkopuolelle jääminen ja leikkien sujuminen muuten kuin oman mielen mukaan. Lapset tiedostivat kerronnassaan muiden osallistujien vaikutuksen toimintaan, mutta näkivät sen usein ennemminkin ikävänä kuin hyvänä asiana. Tällainen tilanne oli esimerkiksi silloin, kun kahdestaan rakennettuun mukavaan leikkiin liittyi kutsumatta muita lapsia.

En tykkää kun leikitään P:n kaa niin kaikki tulee mukaan. (S4)

Piirustuksissa mukaviksi toiminnoiksi nimettiin usein leikit ystävien kanssa, liikunnalliset touhut sekä luova toiminta, kuten piirtäminen. Piirustuksissa vähemmän mukaviksi asioiksi päiväkodin toiminnassa puolestaan sanottiin esimerkiksi päivälepo. Seuraavassa on muutamia lasten piirtämiä kuvia (kuvat 5–7), joista näkyy päiväkotiarjen toimintojen merkitys lapsille. Kuvien alle on kirjattu lasten kertomukset siitä, mistä he pitävät ja mistä he eivät pidä päiväkodin arjessa.

(Pidän) ”Että saa leikkiä parhaan ystävän kaa”,
 (En pidä) ”Että sataa vettä ja että pitää nukkua päiväunet”

Kuva 5.

(Pidän) ”Kun leikin aina M:n kanssa”,
 (En pidä) ”Aina kun kaikki mölisee nukkarissa”

Kuva 6.

(En pidä) ”Tyhmää että P ei minun kaa leiki”,
(Pidän) ”Että saa rauhaa”

Kuva 7.

Kuvat 5–7, lasten piirtämiä kuvia, jotka kertovat päiväkodin arjen toiminnoista.

6.3 Päiväkoti fyysisenä ympäristönä

Yläteema ”lasten kokemuksia fyysisestä päiväkotiympäristöstä” pitää sisällään alateemat lapsiryhmän koko, ympäristön parhaat puolet ja ympäristön ikävimmät puolet. Lasten tarinoista nousi vahvasti esille päiväkotiympäristön suuri merkitys lapsille sekä arvostus ympäristön esteettisyyttä, turvallisuutta ja avaruutta kohtaan.

Turvallisuus ja tilojen käytännöllisyys lasten näkökulmasta oli selkeästi esillä tarinoissa. Muutamit lapset mainitsivat saduissaan omia kokemuksiaan sellaisista paikoista päiväkodilla, joista heille oli jäänyt negatiivisia muistoja. Tällaisia muistoja ja kokemuksia olivat esimerkiksi vaatteiden repeytyminen päiväkotipihan puuhun, tipahtaminen jostain korkealta tai kaatuminen pihakivetykselle. Tapahtumat olivat lapsille niin merkityksellisiä, että ne haluttiin tuoda esille tarinoissa.

Se ei oo kivaa, että minulle sattuu joka vuosi kaikenlaista. Mie kolautin (päiväkodin pihassa olevalla) laavulla tosi pahasti (osoittaa kaulaa) ja siihen tuli iso naarmu ja nyt siinä on rupi. (S7)

No en välitä puusta, kasvipuusta, se on kerran repiny vähän vaatteita rikki. (S13)

En tykkää siitä isosta mäestä missä on se iso liukumäki. (S8)

Saduissa näkyi, että ympäristö oli lapsille tärkeä. Lempileikkipaikoiksi mainittiin eniten päiväkodin liikuntasali ja pihamaa, joten liikunnalliset ympäristöt tuntuivat olevan erityisesti lasten mieleen. Toisaalta tilojen rajallisuus oltiin myös tiedostettu, sillä lapset mainitsivat usein myös päiväkodin ahtauden ja meluisuuden.

Mie ainakin voisin nukkuu, leikkii, olla ulkona ja olla jumppasalissa. (S1)

Mukavat jutut ainakin on leikkiminen, no kiikkuminen, niillä punaisilla pyörillä ajaminen. Sitten makkaranpaisto laavulla. Leikin ja juttelen kavereiden kanssa. Sitten sisällä voi pelata. (S18)

En tykkää siitä kun aina kuuluu kova meteli. (S5)

Ja sitten täällä on hirveesti lapsia ja on ahasta. Ainakin tuossa missä myö ootellaan ulos. (S21)

Seuraavassa on muutamia lasten piirtämiä kuvia (kuvat 8–11), joissa näkyy lasten näkemä kuva päiväkodin fyysisestä ympäristöstä. Kuvissa päiväkotiympäristö nähtiin pääosin paikkana, jossa voi touhuta ulkona ja sisällä kavereiden kanssa. Tilaa ja liikunnallisia paikkoja arvostettiin. Myös ympäristön esteettisyys ja meluisuus nostettiin muutamissa kuvissa esille. Kuvien alle on kirjattu lasten kertomukset siitä, mitä he kertoivat arjestaan päiväkodissa.

(Pidän) ”On hauska nauraa kavereiden kanssa kun pojat tekee hassuja juttuja”,
 (En pidä) ”On tyhmää kun kaikki metelöi”

Kuva 8.

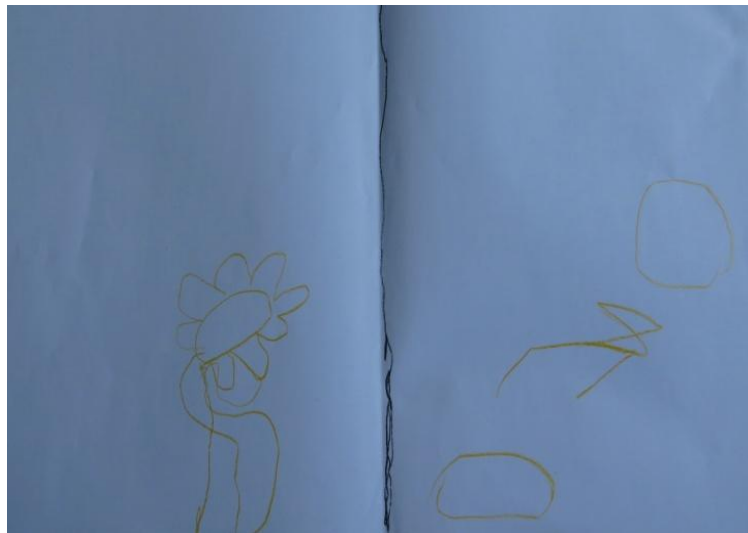
(Pidän) ”Se auringon paiste ja perhosten jahtaaminen”,
 (En pidä) ”Onko pakko piirtää jos ei jaksaa? Että mie inhoon melua ja että pojat jahtaa”

Kuva 9.

(Pidän) ”Piirtäminen ja salissa leikkiminen”,
(En pidä) ”Iso mäki...”

Kuva 10.

(Pidän) ”Se että kukkia kasvaa”,
(En pidä) ”Että ei tykkää lihapullista”

Kuva 11.

Kuvat 8–11, lasten piirtämiä kuvia, jotka kertovat päiväkodin fyysisestä ympäristöstä.

7 Pohdinta

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli selvittää, miten lapset kokevat päiväkodin arjen ja miten päiväkodin arki tukee lasten hyvinvointia. Tavoitteena oli luoda lapsinäkökulmainen katsaus varhaiskasvatuksen kentälle ja osallistaa lapsia kertomaan omasta hyvinvoinnistaan. Opinnäytetyö pyrki tuomaan lapsen äänen esille niin, että sillä on merkitystä.

Opinnäytetyöni tuloksista löytyy paljon samankaltaisuuksia aikaisempien tutkimustulosten kanssa. Sosiaalisuus ja toiminta näyttäytyvät lasten arjessa korkeassa arvossa ja ympäristölläkin on suhteellisen merkittävä rooli lasten hyvinvoinnin tukemisessa. Opinnäytetyön tulokset eivät kuitenkaan ole niin monipuoliset, että niistä voisi tehdä merkittäviä yleistyksiä. Lasten tarinoista ei esimerkiksi noussut esille henkilökunnan merkitys lasten hyvinvointiin, mikä olisi ollut mielenkiintoinen ja tarpeellinen lisä tulosten kannalta. Toisaalta lasten tarinoista nousivat esille lapsille sillä hetkellä jollakin tavalla merkitykselliset asiat, eikä kyseinen näkökulma puhututtanut lapsia tuolloin. Tämä voi toisaalta kertoa siitä, ettei lapsilla ole päiväkodin henkilökuntaan liittyviä negatiivisia tai muuten vahvoja kokemuksia. Yhtenä syynä voi olla myös se, että lapset eivät koe kohtaavansa aikuisten kanssa tarpeeksi päiväkotipäivän aikana.

Tässä luvussa esittelen keskeisten tulosten pohjalta syntyneet johtopäätökset lasten arjen ja hyvinvoinnin kokemuksista. Lisäksi pohdin työn eettisyyttä ja luotettavuutta ja tarkastelen mahdollisia jatkotutkimusaiheita. Lopuksi tarkastelen opinnäytetyöprosessin aikana tapahtunutta ammatillista kasvuani ja oppimistani.

7.1 Tulosten tarkastelu

Lapset kokevat vertaissuhteet merkittäväksi hyvinvointiaan ja onnellisuuttaan edistäväksi tekijäksi päiväkodissa. Samanikäisten seura ja esimerkki on lapsille tärkeää leikeissä, luovissa toiminnoissa sekä päiväkotiarjen tavallisissa tilanteissa, kuten ruokailuissa ja siirtymätilanteissa. Kestäviä ystävyyssuhteita luodaan jo pienestä pitäen,

ja ryhmästä valikoituvat nopeasti ne kaverit, joiden kanssa leikit sujuvat parhaiten. Tämä tulos oli samansuuntainen Sari Paanasen (2006) pro gradun kanssa. Myös hänen tutkimuksessaan nousi esille, että lapset pitävät vertaissuhteita ja toimintaa tärkeimpinä hyvinvointia edistävinä tekijöinä.

Paanasen (2006) tapaan myös omassa tutkimuksessani hyvinvointia heikentävänä tai uhkaavana tekijänä lasten välisissä vertaissuhteissa näyttäytyi kiusaaminen. Kiusaaminen nousi tarinoissa esille sekä fyysisenä että henkisenä toimintana, mutta erityisen paljon juuri suorana toimintana eli lyömisenä ja tönimisenä. Lapset näkivät kiusaamisena myös toisten tavaroiden viemisen ja leikkirauhan häiritsemisen. Merkittävää oli, että fyysinen kiusaaminen saattoi olla molemminpuolista eli molemmat lapset mainitsivat omissa tarinoissaan toisen nimen kiusaajana, mutta omaa roolia kiusaajana ei kuitenkaan tiedostettu tai nostettu esille. Myöskään aikuisten rooli välikohtausten selvittäjänä ei noussut tarinoissa esille, mikä herättää kysymyksen, kuinka vakavasti kiusaamistilanteet päiväkodeissa otetaan ja miten niihin puututaan.

Kiilin (1998) tutkimuksen mukaisesti myös opinnäytetyöni tuloksissa nousi esille toiminnan merkitys lasten hyvinvointiin. Erityisesti vapaan leikin ja monipuolisten aktiviteettien arvo korostui, ja lapset kokivat osallisuuden merkittävänä hyvinvointia lisäävänä tekijänä. Lasten osallistaminen päivän toimintoihin ja nostaminen näkyväksi osaksi päiväkodin arkea olivat lapsille tärkeitä tekijöitä. Oman äänen kuulluksi tuleminen oli lapsille tärkeää ja vaikuttaminen esimerkiksi siihen, halusiko lapsi mennä päiväunille vai ei, näyttäytyi merkittävänä kokemuksena. Osallisuuden merkitystä korostettiin myös Huovisen ja Tossavaisen (2010) opinnäytetyössä.

Bardy (2009) nostaa tutkimuksessaan esille näkökulman, jonka mukaan fyysiset tilat, ryhmäkoko ja henkilöstö ovat avainasemassa hyvinvoinnin kannalta. Samansuuntaisia viitteitä nousi esille myös omassa opinnäytetyössäni, sillä lapset mainitsivat usein saduissaan ympäristön positiivisine ja negatiivisine puolineen. Fyysisten tilojen ahtaus ja meluisuus nousivat esille lasten päivää ja jaksamista rasittavina tekijöinä. Myös päiväkotiympäristössä tapahtuneet fyysiset tapaturmat vaikuttivat lasten turvallisuuden tunteeseen.

Päiväkotiympäristössä tärkeiksi hyvinvointia edistäviksi tekijöiksi lapsille nousivat ympäristön tilavuus sekä monipuolisen toiminnan mahdollistavat tilat. Liikunnallisuus ja toiminnallisuus ovat lapsille tärkeitä, mistä kertovat erityisesti suurien tilojen mainitseminen mieluisimpina toimintapaikkoina. Tilojen monipuolinen käyttömahdollisuus lisää lasten hyvinvointia, sillä eri lapset kaipaavat päiväänsä erilaisia virikkeitä ja eri tavalla mahdollisuuksia omaan rauhaan tai ryhmäaktiiviteetteihin. Myös Paanasen (2006) tutkimuksessa ympäristön erilaiset mahdollisuudet nähdään lasten hyvinvointia lisäävänä ulottuvuutena.

Lasten kokemuksista voidaan nostaa myös varhaiskasvatussuunnitelman kanssa yhteneviä teemoja, kuten kasvu ympäristön, sosiaalisten suhteiden ja oman vaikuttamisen korkea merkitys lapselle ja lapsen kehitykselle. Joensuun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa (2012, 8) eritellään tavoitteellisia toimia, joiden avulla pyritään tukemaan lasten kokonaisvaltaista hyvinvointia päiväkodissa. Suunnitelmaan on muun muassa kirjattu, että lasten hyvinvointia päiväkodeissa pyritään tukemaan asettamalla lasten tarpeet ensisijaisiksi ja mahdollistamalla lapsille onnistumisen kokemuksia. Myös esimerkiksi kasvu ympäristö, itsenäisyyden kannustaminen ja kiireettömyys nähdään vasussa hyvinvointia tukevinä asioina.

Lasten tarinoista nousi esille, että päiväkodissa lasten tarpeet nähdään ja niihin vastataan. Esimerkiksi leikkeihin ja omaehtoiisiin touhuihin tuntui lasten näkökulmasta olevan tarpeeksi aikaa, vaikka niitä katkoivatkin ruokailut ja siirtymätilanteet. Myös esimerkiksi esikoulu-ikäisille lapsille annettu valintamahdollisuus päivälevolle menemisestä kertoo lapsen tarpeiden ja mielipiteen laittamisesta tärkeään asemaan. Toisaalta voidaan pohtia, ovatko ympäristön meluisuus, ahtaus, kiireisyys ja siirtymätilanteista syntyvä odottelu lasten edun ja tarpeiden mukaista.

Varhaiskasvatussuunnitelma (2012, 8) nostaa lasten hyvinvointia edistäväksi tekijäksi lapsen kiireettömän kohtaamisen, kuulemisen ja mielipiteiden arvostamisen. Myös lasten itsenäisyyttä tulisi vasun mukaan tukea ja omatoimisuuteen kannustaa. Koska lasten tarinoista ei noussut tarkemmin esille aikuisen rooli lasten päiväkotiarjessa, on mahdotonta arvioida, miten aikuisten toiminta päiväkodilla tukee tai heikentää lasten hyvinvointia. Saduista ei noussut esille, kohtaako ja kuuleeko aikuinen lapsen päiväkodin arjessa. Saduissa ei myöskään näyttäytynyt, että onko aikuisella ylipäättään

resursseja antaa jokaiselle lapselle huomiota päivän aikana tai että onko kohtaaminen kiireetöntä ja aikaa antavaa.

Lasten tarinoissa näkyi, että omaehtoinen toiminta ja itsenäisesti kehitellyt touhut tuntuivat lapsille tärkeiltä. Itsenäisesti tehdyistä päivärutiineista kerrottiin ylpeydellä tyytyväisin ilmein ja esimerkiksi pöytien kattaminen aikuisten apuna oli lapsille merkittävä asia. Tällaiset pienet rutiinit ja tilanteet, joissa lapsi pääsi erityisesti näkyville, olivat lapsille tärkeitä hetkiä. Niitä ei kuitenkaan näyttänyt tarjoutuvan lapsille päivän aikana paljoa, vaikka nämä hetket näyttäytyivät tarinoissa niinä hetkinä, kun lapsi pääsi kunnolla näkyville ryhmässä. Lapsen näkökulmille, ajatuksille ja kohtaamiselle tuntuu siis olevan paikka päiväkodin arjessa erityisesti silloin, kun lapsi itse tähän aktiivisesti pyrkii.

Turvallisen fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen kasvumäristön takaaminen mainitaan varhaiskasvatussuunnitelmassa lasten hyvinvointia tukevana tekijänä. Samansuuntainen tulos näkyi myös omassa opinnäytetyössäni. Lapset arvostavat turvallista, toiminnallista ja sosiaalista ympäristöä, jossa on mahdollista toteuttaa itselle mieluisia asioita itselle mieluisten ihmisten kanssa. Leikkiin kesken kaiken pyrkivät lapset nähdään häiritsijöinä, ja omaa rauhaa päiväkotipäivän hektisyyden ja hälinän keskellä arvostetaan.

7.2 Johtopäätökset

Lasten hyvinvointia tukeva päiväkotitoiminta on lasten näkökulmasta sosiaalinen, tiloiltaan tilava ja moniin käyttömahdollisuuksiin mukautuva, turvallinen sekä osallistava. Lasten onnellisuutta lisäävät erityisesti sosiaaliset vertaissuhteet, tyytyväisyyttä puolestaan osallistava toiminta ja turvallisuutta toimivat tilat. Itsenäisyys ja vaikutusmahdollisuudet ovat lapsille tärkeitä. Lapset kokevat päiväkodin arjen pääasiassa positiivisena, sillä hoidossa heille tarjoutuu mahdollisuus sosiaaliseen vuorovaikutukseen ja leikkiin. Toisaalta osalle lapsista päiväkotipäivä näyttää pitkästä, mikä osaltaan näkyy myös lasten väsymyksenä tai levottomuutena. Arjen rutiinit ja aikataulutettu päivästrukturointi luovat lapsille turvallisuuden tunteen, vaikka rutiineihin liittyvät oman vuoron odottelu, ahtaus ja meteli ovatkin osaltaan lapsille myös päivää rasittavia tekijöitä.

Laadukkaalla, lapsilähtöisellä varhaiskasvatuksella on suuri merkitys lasten hyvinvointiin. Ihmissuhteet, toiminta ja ympäristö voidaan sijoittaa Allardtin hyvinvoinnin kolmioon ja näin synnyttää kuva lasten hyvinvointia tukevasta kokonaisuudesta. Nämä kolme osa-aluetta luovat lapsen päiväkotiarkeen onnellisuutta, tyytyväisyyttä ja turvallisuutta (ks. kuvio 1. Vornanen 2001). Itsensä toteuttaminen ja oman äänen esille pääseminen ovat lapselle merkityksellisiä kokemuksia. Kasvattajien yhteistyön, kasvatustietoisuuden ja lasten kuulemisen myötä nykypäivän lapset voivat paremmin kuin koskaan ennen, vaikka uudet uhat, kuten suuret lapsiryhmät ja kiireisyys, ovat joillakin tasoilla myös lisänneet lasten pahoinvointia.

Hieman kärjistetysti voidaan sanoa, että lapsi tarvitsee hyvinvoinnin turvaamiseksi eniten juuri muita ihmisiä. Sosiaaliset kontaktit ovat niitä, joiden kautta lapsi oppii monia käyttäytymismalleja, arvojen ja normien noudattamista, roolien ottoa, itsensä hahmottamista suhteessa muihin sekä erilaisia leikkejä ja toimintoja. Muiden ihmisten kautta lapsi myös kokee itsensä merkitykselliseksi ja tärkeäksi. Vertaissuhteiden mukana syntyvät ongelmat, kuten kiusaaminen ja yksin jääminen, ovat lasten hyvinvointia uhkaavia tekijöitä, joihin aikuisten olisi tärkeää puuttua jo varhaisessa vaiheessa.

Joensuun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelman hyvinvointiarvojen ja lasten kokemusten voidaan nähdä kohtaavan suhteellisen samankaltaisesti keskenään. Lapset kokevat kasvuympäristön pääosin turvallisenä ja hyvänä paikkana olla, ja heillä on siellä useita sosiaalisia kontakteja - niin lapsia kuin aikuisiakin. Ympäristön olosuhteet vastaavat suurilta osin lasten hyvinvointiin, vaikka tilojen rajallisuus ja tästä aiheutuvat ongelmat ovatkin lasten jaksamista rasittavia tekijöitä. Lapset kokevat saavansa vaikuttaa ja olla näkyvänä osana ryhmää, vaikkakin lapsien määrä osaltaan rajoittaa huomion saamista. Kiireisyys ja päivästrukturi vaikuttavat lasten kohtaamiseen, eikä lasten saduista nouse vahvasti esille aikuisten lapsille antama huomio ja aika.

Lasten näkökulmasta yksilöllinen, virikkeellinen ja sosiaalinen päiväkotitoiminta on lapsen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin kannalta olennaista. Suomalainen varhaiskasvatus on varhaiskasvatussuunnitelman pohjalta keskittynyt lapsilähtöiseen, yksilölliseen ja monipuoliseen kasvatukseen, jossa otetaan huomioon lapsen vanhempien näkemys

lapsen kasvatukseen ja kuullaan kasvatuksen ammattilaisten huomioid lapsesta. Lasten näkemysten kuuntelu on kuitenkin nostettu kasvatuksessa hiljalleen kaikkein korkeimpaan arvoon, sillä lapsille on ominaista oppia helpoimmin asioista, joista he ovat itse innostuneita ja kiinnostuneita. Tässä opinnäytetyössä ilmeni, että lapset kokevat tulevansa kuulluiksi päiväkotiarjessaan - mikäli ovat itse tarpeeksi aktiivisia tuodakseen mielipiteensä ja ajatuksensa esille.

7.3 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Laadullisen tutkimuksen aineisto koostuu harkinnanvaraisesta näytteestä eli suhteellisen pienestä määrästä tapauksia. Aineiston koolla ei ole tutkimuksen onnistumisen tai luotettavuuden kannalta välitöntä vaikutusta. (Eskola & Suoranta 1998, 60–62.) Opinnäytetyöni luotettavuutta lisää lasten osallistaminen tutkimukseen ja lasten äänen ja mielipiteiden esille tuominen. Sadutus menetelmänä voi olla lapsille turvallinen ja mukava, jolloin lasten on helppo tuoda esille ajatuksiaan ja kokemuksiaan omasta päiväkotiarjestaan ja näin välillisesti hyvinvoinnista päiväkodissa. Tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttaa myös aineiston vertaaminen ja tukeminen vahvaan teoriapohjaan.

Opinnäytetyöni kirjallinen aineisto oli suhteellisen suppea, vain noin kuusi sivua litteroitua tekstiä. Sadutukseen ja piirtämiseen tutustumiseen oli varattu yksi viikko. Tämä tekee aiheelliseksi kysymyksen siitä, kuinka luotettava ja kattava aineisto kokonaisuudessaan on, ja ovatko sen tulokset kuinka oikeita. Lisäaineistoa ja luotettavuutta opinnäytetyölleni kuitenkin tarjoavat lasten tekemät piirustukset ja lyhyet kertomukset päiväkodin arjesta. Lasten tekemät kuvat vahvistavat lasten kertomuksia ja tekevät näkyväksi lasten kokemusmaailman, ja varhaiskasvatussuunnitelma puolestaan antaa vahvan peilauspinnan tavoitteellisen päivähoidon ja lasten kokemusten välille.

Laadullisessa tutkimuksessa tärkein luotettavuuden kriteeri on tutkija itse, jolloin luotettavuuden arviointi koskee koko tutkimusprosessia. Luotettavuuskriteereiksi Eskola ja Suoranta (1998) nostavat tutkimuksen uskottavuuden, siirrettävyyden, varmuuden ja vahvistavuuden. Uskottavuudella tarkoitetaan tutkittavien käsitysten ja tutkijan tulkintojen kohtaavuutta, siirrettävyys rinnastetaan tutkimustulosten

yleistämiseen, varmuus puolestaan syntyy lisäämällä tutkimukseen ennustamattomasti vaikuttavia ennakkoehtoja, ja vahvistavuus rakentuu muista vastaavaa ilmiötä tarkastelevista tutkimuksista. (Eskola & Suoranta 1998, 212–213.)

Eettiset kysymykset kulkevat rinnakkain tutkimuksen kanssa koko prosessin ajan. Jo prosessin alusta alkaen tutkijan on reflektoitava omia motiivejaan ja pohdittava, miksi tutkimus toteutetaan ja kenelle tutkimuksesta on hyötyä tai haittaa. Tutkimusta ei ole mielekästä suorittaa, mikäli aihetta kohtaan ei ole kiinnostusta, eikä tutkimusta tehdä oikeista syistä. Tutkimukseni eettisyyttä tukeekin kyseisten kriteerien pohjalta juuri kiinnostukseni aihetta kohtaan sekä oma sosiaalialan ammattietiikkani, joka kulkee mukana toiminnassani ja ajattelutavassani.

Tutkimuksessa tulee välttää tutkittavien ja tutkijan välisiä riippuvuussuhteita, kuten esimerkiksi opettajan ja oppilaan välistä valtasuhdetta, sillä se voi olennaisesti vaikuttaa tietojen antamisen vapaaehtoisuuteen. (Eskola & Suoranta 1998, 55.) Omassa tutkimuksessani kiinnitin erityistä huomiota siihen, että lapset eivät koe minun olevan päiväkodissa hoitajan asemassa. Olin lapsille entuudestaan tuttu kasvo, sillä olin suorittanut päiväkodissa kehittämistyön harjoittelun 1–3-vuotiaiden ryhmässä. Opinnäytetyön aineiston kuitenkin keräsin vanhempien, 3–6-vuotiaiden ryhmästä, joten ilmeistä lapsi-hoitaja suhdetta ei syntynyt. Pyrin olemaan tutkimuksen aikana lapsille ennemminkin vain tuttu aikuinen, jonka kanssa asioista saattoi keskustella luottamuksellisesti ja avoimesti.

Eskolan ja Suorannan (1998) mukaan ihmisarvon kunnioittaminen on keskeinen osa tutkimuksen eettisyyttä. Siinä peruskysymyksiin kuuluu, että millaisia vaikutuksia tutkimuksesta on tutkittaville, miten molemminpuolinen luottamuksellisuus turvataan ja miten tutkimusta toteutetaan johdattamatta tutkittavia harhaan. Myös anonymiteetin ja vapaaehtoisuuden periaatteiden tulee toteutua tutkimuksessa. (Eskola & Suoranta 1998, 56–57.) Opinnäytetyöni pohjautui siihen ajatukseen, että jokainen lapsi sai osallistua juuri itselleen sopivaksi kokemansa verran ja koko prosessi perustui lasten vapaaehtoisuuteen. Osittain myös tästä syystä aineistoa syntyi vähän. Tutkimuksessa ei myöskään paljasteta lapsista mitään tunnistetietoja, jotta lasten anonymiteetti säilyisi parhaimmalla mahdollisella tavalla.

Tutkimuksessa on tärkeää huolehtia myös lupa-asioista. Lasten kanssa työskennellessä suostumus sadutukseen tulee saada sekä lapsilta että lasten huoltajilta. Lupalomakkeessa (liite 4) tulee näkyä selkeästi kaikki ne asiat, joihin allekirjoituksella sitoudutaan. Tässä tapauksessa tärkeää oli ilmoittaa aiheen rajausta päiväkotiympäristöön, aineiston keräämisen ja dokumentoinnin keinot sekä aineiston jatkokäyttö. Koska tiedon kerääminen tapahtui päiväkodissa, oli tärkeää huomioida myös se eettinen seikka, että sadutuksessa tuli keskittyä rajatusti vain lasten kokemuksiin päiväkodin tuottamasta hyvinvoinnista, eikä laajemmin esimerkiksi myös kodin tuottamasta hyvinvoinnista. Tämä oli mielestäni hyvä mainita myös lupalomakkeessa, jotta vanhemmille ei tulisi tunnetta, että lapsilta kysellään kodin asioista heidän selkänsä takana.

Opinnäytetyön muut luvat ja lomakkeet (tutkimuslupa ja toimeksiantosopimus) olivat prosessin aikana ensimmäisenä hankitut luvat. Opinnäytetyön toimeksiantajana toimi Joensuun kaupunki, ja tutkimuslupa opinnäytetyölle hankittiin opinnäytetyösuunnitelman hyväksymisen jälkeen. Lupaa anottiin Joensuun päivähoidon päälliköltä sähköisesti, ja lupa-anomuksen liitteeksi liitettiin suunnitelma sekä suunnitelman liitteet. Tutkimuslupa sekä toimeksiantosopimus löytyvät opinnäytetyön liitteistä (liitteet 1 ja 2).

Tämän opinnäytetyön tuloksia tarkasteltaessa on hyvä pitää mielessä, että opinnäytetyön aineisto ei edusta tilastollista lapsiväestöä, eikä siis sisällä yleistämiskelpoista tietoa lasten hyvinvointia koskien. Opinnäytetyö kohdentuu lasten hyvinvoinnin tarkasteluun joensuulaisen päiväkodin yhdessä lapsiryhmässä, ja tuloksista voi lukea yksilöiden kokemuksia omasta arjesta ja hyvinvoinnista yhdessä päiväkodissa. Tuloksia voi kuitenkin verrata ja peilata muihin tutkimuksiin ja raportteihin, jolloin saadaan vahvistusta opinnäytetyössäni näkyviin johtopäätöksiin.

7.4 Opinnäytetyön hyödynnettävyys ja jatkotutkimusaiheet

Päiväkoti-ikäisten lasten kokemustiedon kartoittaminen antaa tärkeää tietoa palveluiden kehittämistä ja uusien toimintamuotojen muodostamista varten. Sadutus on lapsille helppo ja luontainen tapa kertoa ajatuksistaan ja sen käyttäminen päiväkodin arjessa

toisi paljon hyödyllistä tietoa suoraan lapsilta aikuisille. Sadutuksesta olisikin helppo tehdä osa päiväkodin arkista toimintaa lasten mielipiteiden kartoittamiseksi.

Tulevaisuudessa palveluita kehitettäessä olisi mielenkiintoista tehdä esimerkiksi jatkotutkimus, jossa lasten ääni hyödynnettäisiin käytännössä konkreettisesti. Tutkimuksessa lapset voisivat esimerkiksi itse suunnitella, piirtää ja kertoa unelmiensa päiväkodista ja kaikesta siitä, mitä tällainen päiväkotipiiritys sisällään. Näistä kertomuksista ja luonnoksista voitaisiin hyödyntää yksityiskohtia päiväkotien ryhmien, toiminnan ja rakenteiden suunnitteluun ja toteutukseen.

Toisaalta lasten ääntä arjesta voisi myös tarkentaa eri osa-alueisiin teemahaastattelun avulla. Sadutuksessa lapset kertovat asioista, jotka ovat heille sillä hetkellä merkityksellisiä ja pinnalla, eivätkä välttämättä tuo esille kaikkia päiväkotiarkeen liittyviä asioita. Teemahaastattelussa voisi syventyä erilaisiin aiheisiin, kuten esimerkiksi lasten kokemuksiin päiväkodin henkilökunnasta, mikä ei omasta ainestostani noussut juurikaan esille.

Mikäli lasten hyvinvointia lisääviä ja heikentäviä rakenteita päiväkotiympäristössä haluttaisiin edelleen kartoittaa tarkemmin ja laajemmin, olisi tutkimukseen mahdollista lisätä lasten kanssa työskentelevien varhaiskasvatuksen ammattilaisten ajatuksia sekä lasten vanhempien ajatuksia. Tutkimus saisi uusia näkökulmia ja syvyyttä lasten hyvinvoinnista. Tuolloin kyseessä ei kuitenkaan olisi lasten oma kokemustieto, vaan aikuisten näkemys siitä, mikä lisää lasten hyvinvointia.

7.5 Ammatillinen kasvu ja oppimisprosessi

Opinnäytetyön itsenäinen tekeminen oli osaltani tietoinen valinta. Koin sen parityöskentelyä tehokkaammaksi ja syvällisemmäksi keinoksi vahvistaa omaa oppimistani ja ammatillista kasvuani. Itsenäinen työskentely mahdollisti aikataulujen ja työskentelytahdin räätälöimisen juuri omaan elämäntilanteeseeni sopivaksi, mutta toisaalta vaati myös suunnitelmallisuutta ja organisointikykyä. Kun omasta työskentelystä on vastuussa vain itselleen, tarvitaan mukaan jämmäkyyttä ja pitkäjänteisyyttä, jotta työskentely sujuu aikataulujen ja tavoitteiden mukaisesti.

Opin työskentelyn aikana, että omien voimavarojen realistinen arvioiminen opinnäytetyöprosessissa on tärkeää. Omat aikataululliset tavoitteeni olivat alusta alkaen korkeat, mutta arki ja muuttuvat olosuhteet pakottivat minut tarkastelemaan tavoitteita uusiksi. Prosessin vaatima työmäärä, prosessin ajallinen pituus sekä prosessin aikana ilmaantuneet vastoinkäymiset yllättivät, ja jouduin viivästyttämään aikatauluja ja priorisoimaan tavoitteitani. Otin haasteet kuitenkin vastaan vain hyödyllisenä ja kasvattavana oppimiskokemuksena.

Koin prosessin hyödyllisenä ja varhaiskasvatuksen maailmaan syventävänä kokonaisuutena. Varhaiskasvatukseen liittyvä ajatteluni ja teoriapohja kypsyi ja peilautui päiväkotimaailman todellisuuteen. Prosessissa kriittinen ajattelu ja pohdinta vahvistuivat, ja hyvän yhteistyön ja kommunikaation merkitys eri toimijoiden kanssa todentui. Opinnäytetyön pienryhmäohjaus sekä yksilöohjaus oli mielestäni tarpeellinen tukipilari opinnäytetyötä yksin tekeväälle henkilölle. Ohjauksissa sain paljon vertaistukea, objektiivisia ja kannustavia kommentteja sekä uusia näkökulmia työskentelyyni.

Suurimmaksi haasteeksi prosessin aikana nousi aineiston riittävyyden pohtiminen ja tämän myötä opinnäytetyön luotettavuuden ja monipuolisuuden punnitseminen. Päädyin kuitenkin etenemään opinnäytetyössä jo kerätyllä aineistolla ja käyttämällä sen hyödyksi mahdollisimman tarkasti. Aikataulu ja vaikeus sovittaa mukaan uutta aineistoa vaikuttivat osaltaan tähän päätökseen. Itse kirjoittamisprosessi ja ajatusten jäsentely oli minulle mieleinen ja helppo osa prosessia. Välillä työskentelyyn kuitenkin tuli lukkoja, kun uusia ajatuksia ja näkökulmia ei yksinkertaisesti syntynyt. Silloin koin parhaaksi ottaa etäisyyttä kirjoittamiseen ja kypsyttää uusia näkökulmia ajatusten tasolla. Ammatillisen kielen ja otteen löytäminen vaati harjoittelua ja opettelua, mutta ahkera työn sisälukeminen ja muiden kommentit auttoivat paljon.

Opinnäytetyöprosessi oli kasvunpaikka myös sosiaalipedagogisesta näkökulmasta. Prosessin aikana kuva lapsesta osaavana, omat ajatukset ja äänen omaavana yksilönä vahvistui ja siirtyi vahvemmin myös työmaailmaan. Lapset kokevat arjen lapsen näkökulmasta ja tämän näkökulman kuunteleminen ja kuuleminen on varhaiskasvatuksessa hyvin tärkeää. Kasvoin prosessin aikana ymmärtämään ja

sisäistämään sen, että lasten osallisuutta ja lapsinäkökulmaa tulee vaalia ja lasten kertomusten ylitulkintaa ja johtopäätöksiä varoa. Lapsille tulee myös osoittaa, että heitä kuullaan aidosti ja kiireettömästi heidän omassa arjessaan.

Lähteet

- Araneva, M. 2001. Lapsen oikeuksien yleissopimus. Teoksessa Törrönen, M. (toim.) 2001. Lapsuuden hyvinvointi – Yhteiskuntapoliittinen puheenvuoro. Pelastakaa Lapset, 100–107.
- Bardy, M. 2009. Hyvinvoinnin ulottuvuudet – perheen ja yhteiskunnan suhteissa. Teoksessa Ahlström, S., Karvonen, S. & Lammi-Taskula, J. (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2009. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/0e6f5676-9ccf-4490-8496-45c7b3acce5f>. 17.2.2013.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- EU:n rakennerahastojen hallintajärjestelmä 2013. Hyvinvoinnin alueellisen tiedontuotannon kehittäminen SOHVI-hanke. <https://www.eura2007.fi/rrtiepa/projekti.php?projektkoodi=S11904>. 12.2.2013.
- Hakkarainen, P., Helenius, A., Laitinen, M., Norberg, M., Onnismaa, E-L. & Vuolle A. 2013. Leikkiä ja oppimisen iloa. Lastentarhanopettajaliiton varhaiskasvatusesite. <http://www.lastentarha.fi/pls/portal/docs/PAGE/LTOL/01LTOL/00LTOL/06JULKAISUT/ESITTEET/OPPILOA.PDF>. 29.8.2013.
- Hellström, M. 2010. Sata sanaa kasvatuksesta. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Henni, M. & Lahtovaara, M. 2011. ”Kaikki täällä on kivaa” – Lapsilähtöisyyden toteutuminen lasten näkökulmasta päiväkotiviikonpäivä Vironniemessä. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. http://publications.theseus.fi/bitstream/ha.ndle/10024/26120/DiakEtela_HenniLahtovaara_2011.pdf?sequence=1. 15.8.2013.
- Huovinen, A. & Tossavainen, T. 2010. Lasten osallisuutta edistämässä. Lapset osallisena Laukaan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman laadinnassa. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. http://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/17285/Huovinen_Tossavainen.pdf?sequence=1. 15.2.2013.
- Joensuun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2012. Joensuun kaupunki, varhaiskasvatus ja koulutustoimi. <http://www.joensuu.fi/documents/11127/58109/Joensuun+kaupungin+varhaiskasvatussuunnitelma.pdf/960d25ef-d73c-4dd5-90d7-6ce41aa18987>. 17.8.2013.
- Karling, M., Ojanen, T., Sivén, T., Vihunen, R. & Vilén, M. 2009. Lapsen aika. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.
- Karlsson, L. 2003. Sadutus – avain osallistavaan toimintakulttuuriin. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Karlsson, L. 2008. Lasten osallisuus – lapsinäkökulmainen toiminta, päätöksenteko ja tutkimus. Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2008. Lapsella on oikeus osallistua. http://www.lapsiasia.fi/c/document_library/get_file?folderId=101293&name=DLFE-8413.pdf. 14.2.2013.
- Kiili, J. 1998. Lapset ja nuoret hyvinvointinsa asiantuntijoina. Raportti hyvinvointi-indikaattoreiden kehittämisestä.
- Kinnunen, S. 2008. Pienten piirtäjien tarinat: Oman elämän rakentamista ja jakamista. Pro gradu –tutkielma. Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Oulu.

- Koivunen, P.-L. 2009. Hyvä päivähoito – Työkaluja sujuvaan arkeen. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Kupila, P. 2004. Arviointia varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Kupila, P. [toim.] 2004. Arvioidaan yhdessä: näkökulmia arviointiin varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Tammi.
- Kurvinen, A., Neuvonen, S., Sivén, T., Vartiainen, J., Vihunen, R. & Vilén, M. 2006. Lapsuus – erityinen elämänvaihe. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.
- Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.
- Mikkola, P. & Nivalainen, K. 2009. Lapselle hyvä päivä tänään. Näkökulmia 2010-luvun varhaiskasvatukseen. Pedatieto.
- Neitola, M. 2013. Vertaissuhteiden merkitys ja muotoutuminen kasvuympäristössä. Teoksessa Marjanen, P., Marttila, M. & Varsa, M. [toim.] 2013. Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS-Kustannus, 99–140.
- Paananen, S. 2006. Lapsen hyvinvointia edistävä arki päivähoidossa. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma.
https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/18202/URN_NBN_fi_jyu-2006395.pdf?sequence=1. 15.2.2013.
- Pihlaja, P. & Viitala, R. 2004. Erityiskasvatus varhaislapsuudessa. Juva: WS Bookwell Oy.
- Poikkeus A.-M. 1995. Lasten toverisuhteet ja sosiaaliset taidot. Teoksessa Lyytinen, P., Korkiakangas, M. & Lyytinen, H. (toim.) 1995. Näkökulmia kehityspsykologiaan – kehitys kontekstissaan. Porvoo: WSOY:n graafiset laitokset, 122–156.
- Rainio A. P. 2012. Vastarinnasta osallisuuteen – toimijaksi juonellisessa leikkipedagogiikassa. Teoksessa Karlsson, L. & Karimäki, R. (toim.) 2012. Sukelluksia lapsinäkökulmaiseen tutkimukseen ja toimintaan. Suomen kasvatustieteellinen seura ry, 107–139.
- Sosiaaliportti 2012. Lasten osallisuus. Lastensuojelun käsikirja.
<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/hallinto/lapsenosallisuus/>. 14.2.2013.
- THL 2005. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Stakes-oppaita 56.
<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatussuunnitelmanperusteet.pdf?sequence=1>. 17.8.2013.
- Unicef 2013. YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista.
http://www.unicef.fi/files/unicef/pdf/LOS_A5fi.pdf. 17.9.2013.
- Wais, M. 2005. Lapsuus ja nuoruus nykyaikana – kasvatuksen mielekkyydestä ja mielettömyydestä. Suomen antroposofinen liitto.
- Vornanen R. 2001. Lasten hyvinvointi. Teoksessa Törrönen, M. (toim.) 2001. Lapsuuden hyvinvointi – Yhteiskuntapoliittinen puheenvuoro. Pelastakaa Lapset, 20–39.

Toimeksiantosopimus

OPINNÄYTETYÖN TOIMEKSIANTOSOPIMUS

Toimeksiantaja	
Organisaation nimi:	Joensuun kaupunki
Toimeksiantajan edustaja:	Päivi Liuski
Osoite:	Niskakatu 1, 80100 JOENSUU
Puhelinnumero:	050 356 5480
Sähköposti:	paivi.liuski@jns.fi

Opiskelijan/opiskelijoiden tiedot	
Koulutusohjelma:	Sosiaalialan koulutusohjelma
Opiskelijanumero(t) ja nimi(et):	1001236 Heidi Hirvonen
Puhelinnumero:	044-0861557
Sähköposti:	heidi.e.hirvonen@edu.karelia.fi

Toimeksiantajan sitoumukset
—

Opiskelijan sitoumukset	
<i>Opiskelija sitoutuu vaihtovelvollisuuteen sekä toteuttamaan tutkimuksen omalla kustannuksellaan. Kaupungin päivähoidon ei osallistu kustannuksiin.</i>	
Opinnäytetyön ohjaus PKAMK:ssa	
Ohjaaja(t):	Kirsi Lindlöf & Miia Pasanen

Opinnäytetyön julkisuus
Opinnäytetyö on julkinen asiakirja ja se voidaan julkaista Theseus-verkkokirjastossa.

Allekirjoitukset	
Päiväys	Opiskelijan allekirjoitus ja nimenselvennys
<i>Joensuu 23.4.2013</i>	<i>Heidi Hirvonen, Heidi Hirvonen</i>
Päiväys	Toimeksiantajan edustajan allekirjoitus ja nimenselvennys
<i>Joensuu 23.4.2013</i>	<i>Päivi Liuski, Päivi Liuski</i>

Tutkimuslupa

TUTKIMUSLUPAHAKEMUS

Haen/haemme lupaa suorittaa opinnäytetyöhön liittyvä tutkimus

Opinnäytetyön aihe: Lasten kokemuksia päiväkodin arjesta

Tutkimuksen toteutuspaikka/-yksikkö:

Siilin päiväkoti, Pomput

Tutkimuksen:

a) kohde/kohdejoukko: 3-6-vuotiaat lapset (Pomput)

b) aineiston keruumenetelmä: Sadutus ja piirtäminen

c) aineiston keruun ajankohta: Toukokuu 2013

Opinnäytetyön ohjaaja/t:

Miia Pasanen

Kirsi Lindlöf

Työelämäohjaaja:

Myönnän tutkimusluvan

Joensuussa 23.4.2013

23 / 4 20 13

Heidi Hirv

Päinlinski Päivähoidon johtaja

LIITTEET: - tutkimussuunnitelma
- toimeksiantosopimus

Suostumuslomake

Hyvät vanhemmat!

Olen kolmannen vuoden sosionomiopiskelija Karelia-ammattikorkeakoulusta ja teen opinnäytetyötä lasten hyvinvoinnista päiväkodissa. Opinnäytetyö on osa SOHVI-hankkeen toteuttamaa tutkimusta kuntalaisten hyvinvoinnin kartoittamista palveluiden kehittämiseksi.

Tutkimuksen tarkoituksena on lapsilähtöisten menetelmien (sadutus, piirtäminen) avulla haastatella lapsia ja tämän kautta saada tietoa siitä, miten lapset kokevat päiväkodin arjen ja mitä he ajattelevat omasta hyvinvoinnistaan päiväkotiympäristössä. Sadutuksessa lapset tarinoivat vapaamuotoisesti päiväkodin arjesta.

Opinnäytetyöllä pyritään edistämään lasten oikeutta mielipiteiden ilmaisuun niin, että ne kuullaan ja niillä olisi vaikutusta. Sadutuksessa saatua tietoa käytetään opinnäytetyössä sekä SOHVI-hankkeessa palveluiden kehittämiseen. Aineistoa käsittelee ainoastaan opinnäytetyön tekijä ja aineistosta saatava tieto käsitellään nimettömänä.

Pyydän suostumustanne, että lapsenne saa osallistua opinnäytetyöhön.

Ystävällisin terveisin,

Heidi Hirvonen

Täytähän seuraavat tiedot, kiitos!

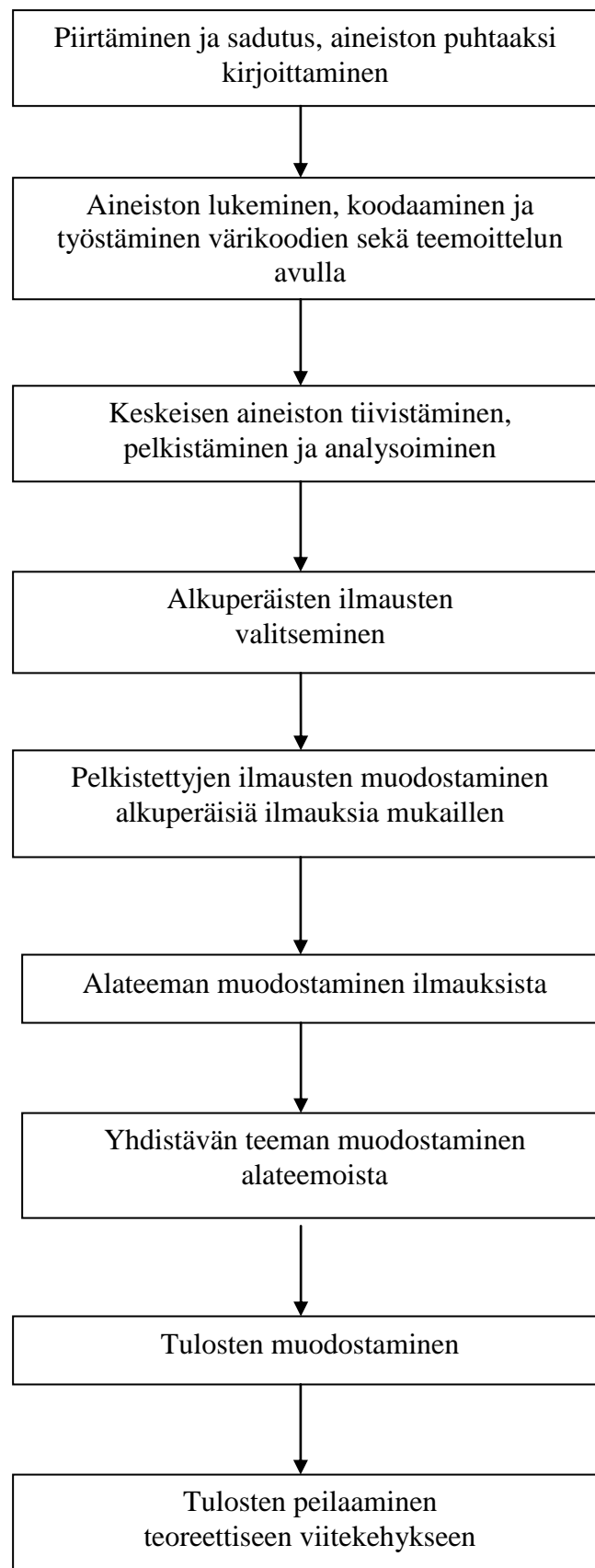
Lapsen nimi: _____

Lapsemme **saa** osallistua opinnäytetyöhön:

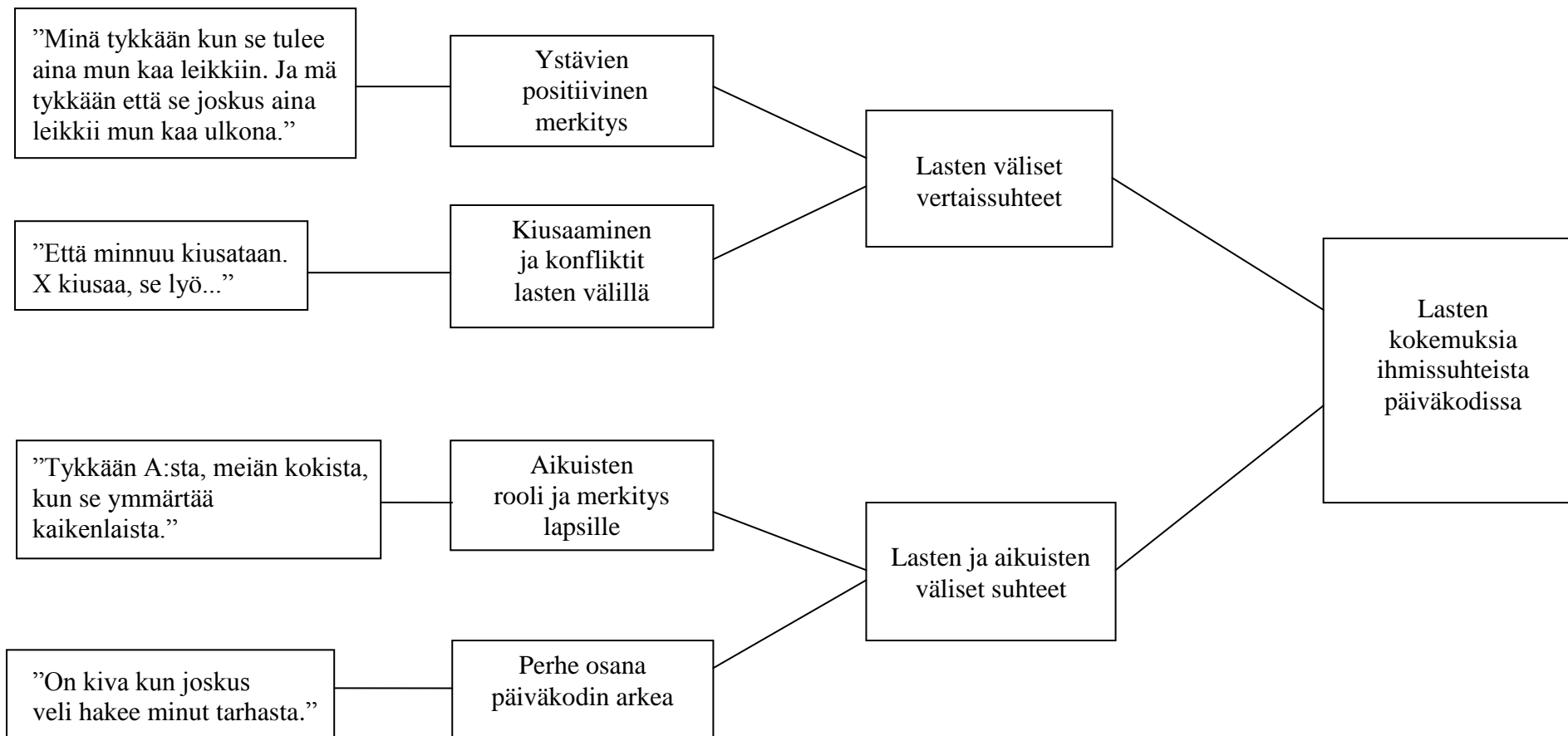
Lapsemme **ei saa** osallistua opinnäytetyöhön:

Huoltajan allekirjoitus ja nimen selvennys

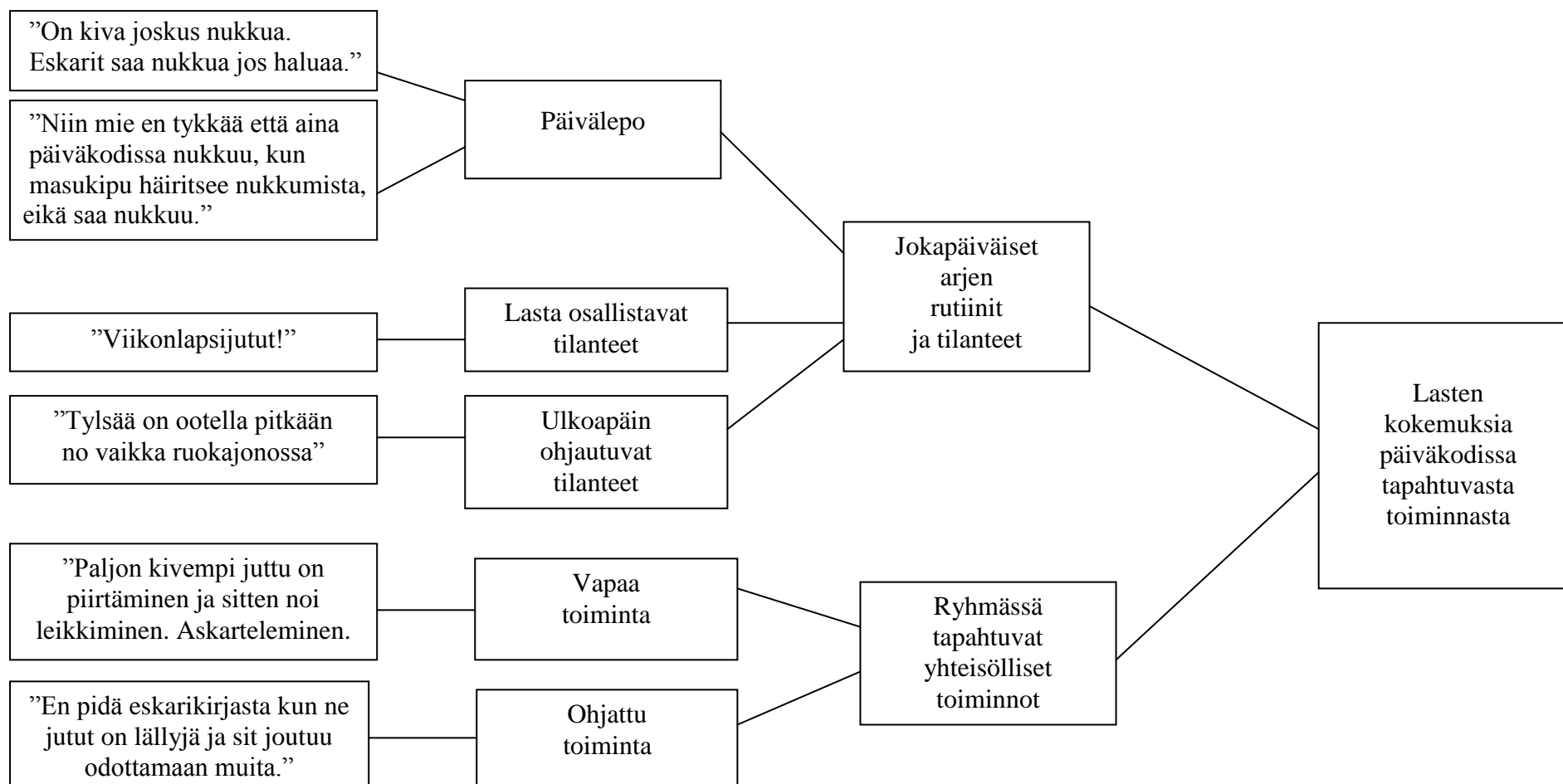
Palautathan lomakkeen tiistaihin 21.5.2013 mennessä, kiitos!

Analyysipolku

Analyysitaulukko 1

**Esimerkki
alkuperäisestä
ilmaisusta****Pelkistetty ilmaus****Alateema****Yläteema**

Analyysitaulukko 2

**Esimerkki
alkuperäisestä
ilmaisusta**
Pelkistetty ilmaus
Alateema
Yläteema

Analyysitaulukko 3

